

IZ VSEBINE: **5** MEDNARODNI DAN INVALIDOV 2007 **7** DIREKTORAT ZA INVALIDE V LETU 2007 **10** INŠTITUT REPUBLIKE SLOVENIJE ZA REHABILITACIJO OD ZAČETKOV DO DANES **12** ZAVOD ZA INVALIDSKO IN POKOJNINSKO ZAVAROVANJE SLOVENIJE - PREDSTAVITEV **15** KVOTNI SISTEM IN NJEGOVI UČINKI NA ZAPOSLOVANJE INVALIDOV **18** KONCEPT DISKRIMINACIJE V SLOVENSKI ZAKONODAJI **24** MEDNARODNA ORGANIZACIJA FIMITIC **27** KONCEPT DISKRIMINACIJE KOT DRUŽBENEGA POJAVA V MEDNARODNIH DOKUMENTIH **33** OKREPITEV MREŽE AKTIVOV DELOVNIH INVALIDOV **35** PROJEKT "OBČINA PO MERI INVALIDOV" V LETU 2007

VSEBINA

UVODNIK	4
MEDNARODNI DAN INVALIDOV 2007	5
DIREKTORAT ZA INVALIDE V LETU 2007.....	7
INŠTITUT REPUBLIKE SLOVENIJE ZA REHABILITACIJO OD ZAČETKOV DO DANES	10
ZAVOD ZA POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE SLOVENIJE - PREDSTAVITEV	12
KVOTNI SISTEM IN NJEGOVI UČINKI NA ZAPOSLOVANJE INVALIDOV	15
KONCEPTI DISKRIMINACIJE V SLOVENSKI ZAKONODAJI	18
MEDNARODNA ORGANIZACIJA FIMITIC	24
KONCEPTI DISKRIMINACIJE KOT DRUŽBENEGA POJAVA V MEDNARODNIH DOKUMENTIH.....	27
OKREPITEV MREŽE AKTIVOV DELOVNIH INVALIDOV	33
PROJEKT "OBČINA PO MERI INVALIDOV" V LETU 2007.....	35

.....

Revija je brezplačna, in v javnem interesu, zaradi česar na podlagi 8. točke 26. člena Zakona o davku na dodano vrednost (Uradni list RS št. 89/98) ni zavezana pri plačilu DDV.

GLASILO Zveze delovnih invalidov Slovenije št. 4/2007

Izdajatelj:

Zveza delovnih invalidov
Slovenije, Dunajska 101,
1000 Ljubljana

Urednik:

Drago Novak,
predsednik Zveze delovnih
invalidov Slovenije

Uredniški odbor:

Drago Kolar, Ivan Mrevlje,
Anton Kastelic, mag. Tanja
Hočevar

Oblikovanje in grafična priprava:

Studio HTZ,
HTZ Velenje I.P., d.o.o.
Partizanska cesta 78, Velenje

Tisk:

Eurograf d.o.o.
Štrbenkova cesta 6, Velenje

Naslov uredništva:

Zveza delovnih invalidov
Slovenije, Dunajska 101,
1000 Ljubljana
Telefon: 01 566 14 59
Faks: 01 566 14 60
E-mail: zdis@siol.net

Izhaja v nakladi 1000
izvodov.

UVODNIK

Uveljavljanje človekovih pravic delovnih invalidov; vključenost v družbo in sodelovanje v vsakdanjem življenju; nediskriminacija delovnih invalidov; vzpodbujanje delovnih invalidov za opiranje na lastne moči in sposobnosti; avtonomnost delovnih invalidov kot uporabnikov storitev; ekonomsko, socialno, zdravstveno in pravno varstvo delovnih invalidov; socialna pravičnost in enake možnosti delovnih invalidov so temeljni cilji, ki se jih v Zvezi delovnih invalidov Slovenije zavedamo, saj so le ti naša dolžnost in pravica predstavljati invalide v vseh zadevah, ki so povezane z delom in življenjem na mednarodni, nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

Zveza se kot invalidska organizacija zaveda svojega umeščanja v družbeni prostor in zagovarja tezo, da je možno v družbi ustvariti takšne pogoje, ki omogočajo invalidom celovito vključevanje v vse oblike družbenega in osebnega življenja. Zato nikoli ne bomo opustili zahteve: »o invalidih ničesar brez invalidov«, ki jo na nacionalni ravni že dosegamo na mnogih področjih. Na pobudo Zveze delovnih invalidov Slovenije je vlada Republike Slovenije 30. marca 2007 v New Yorku podpisala Konvencijo OZN. Še naprej se bomo nenehno prizadevali za doseganje enakih možnosti, spoštovanje različnosti in zahtevali, da invalidi sami vodimo svoje življenje. Temeljno poslanstvo Zveze delovnih invalidov Slovenije predstavlja izvajanje posebnih socialnih programov na nacionalni in lokalni ravni. Skozi projekte izražamo svoje poglede in nove načine premagovanja ovir, ki so postavljene pred nas invalide.

Kot Zveza delovnih invalidov pa menimo, da je **spodobno delo za invalide** in zaposlovanje na odprtem trgu dela ključ za socialno vključenost in ena od pglavitnih možnosti za omogočanje neodvisnega življenja ter večjega dostojanstva. In vloga reprezentativne invalidske organizacije, ki deluje v javnem interesu na področju invalidskega varstva je, da s svojo dejavnostjo opozarja na ovire v družbi, ki vodijo k diskriminaciji in socialni izključenosti. V glasilu, ki je pred vami, vas seznanjamo s pomembnimi institucijami za delovne

invalide – od Inštituta RS za rehabilitacijo, Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, Direktorata za invalide MDDSZ do mednarodne organizacije FIMITIC; dotaknemo se pojma diskriminacije v slovenski zakonodaji in v mednarodnih dokumentih; poudarjamo pomen krepitve mreže aktivov delovnih invalidov in predstavimo aktivnosti v projektu »Občina po meri invalidov« v tem letu.

Boris Šuštaršič, predsednik NSIOS in Drago Novak, predsednik ZDIS in podpredsednik NSIOS

Imam pa še prijetno nalogo, da spomnim na pomembno obletnico za Zvezo delovnih invalidov Slovenije - in to je: 40. letnica delovanja naše organizacije, ki je največja nacionalna invalidska organizacija v Sloveniji. Stekle so že prve priprave za aktivnosti, ki se bodo razporedile v prihodnjih dveh letih in bodo odražale pogled v prihodnost, razvoj Zveze delovnih invalidov Slovenije in prehod iz obdobja »*usmiljenja in dobrodelnosti*« v obdobje »*enakih možnosti in dialoga*«.

Štiri desetletja našega neprestanega prizadevanja za pozitivne ukrepe na področju invalidskega varstva, ki jih izžarevajo posebni socialni programi; štiri desetletja skrbi za invalide in za javno korist h kateri vsi prispevamo, so oblikovali našo skupnost – Zvezo delovnih invalidov Slovenije. Naj nam razpetost med problematiko zaposlovanja invalidov in prizadevanjem za socialno vključevanje pomeni stalnico v našem razvoju in vodilo do naslednjih jubilejev.

Drago Novak, predsednik ZDIS

MEDNARODNI DAN INVALIDOV 2007 - ZAGOTOVIMO INVALIDOM SPODOBNO DELO NA NOTRANJEM EVROPSKEM TRGU

V naslovu prispevka sem združil letošnje geslo Organizacije Združenih narodov ob mednarodnem dnevu invalidov s tematiko Konference Evropske komisije ob evropskem dnevu invalidov 2007. Spoštljivo praznovanje letošnjega mednarodnega dneva invalidov so v Združenih narodih namreč sklenili zabeležiti s geslom 'Zagotovimo invalidom spodobno delo'. S to mislijo želijo prispevati k boljšemu razumevanju problemov invalidnih ljudi v družbi. Prireditve ob dnevu invalidov naj torej povečale prizadevanja vlad, da bi v svojih državah zagotovili dostojanstvo, pravice in blaginjo tudi invalidnim državljanom. Priporočila OZN so jasna: s prireditvami ob tem dnevu povečajmo zavest javnosti o tem, da vključevanje invalidov v politično, socialno, ekonomsko in kulturno življenje nesporno koristi celotni družbi. Izbrana tema gesla v bistvu sledi Svetovnemu akcijskemu programu (Generalna skupščina OZN, 1982) v korist invalidov, katerega cilj je zagotoviti invalidom polno in enako uživanje človekovih pravic in udeležbo v družbi.

Evropska Komisija namerava ob podpori Evropskega invalidskega foruma pripraviti za evropski dan invalidov tematsko konferenco 'Invalidni ljudje – njihova aktivna vloga na notranjem trgu'. Konferenco bosta otvorila generalni direktor Direktorata za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti gospod Nikolaus van der Pas kot predstavnik Evropske Komisije in predsednik Evropskega invalidskega foruma gospod Yannis Vardakastanis s temo: Lisbonska strategija in notranji trg – pravice invalidov in obeti za njihovo prihodnost. Konkretna vsebinska vprašanja bodo obravnavali v dveh plenarnih sekcijah. Predvidena tema prve sekcije je 'Prosto gibanje invalidov in njihovih družin', ki vključuje vprašanja koordinacije (poenotenja) načrtov za njihovo socialno varnost, zaposlovanje in mobilnost invalidnih oseb - primeri dobre prakse v podjetjih ter v industriji in vsakodnevne izzive z vidika splošnega položaja invalidov na trgu dela. Predmet obravnave druge plenarne sekcije je tematski sklop 'Osnovne dobrine in infrastruktura za vse' z vidika dostopnosti invalidnih državljanov do osnovnih dobrin na rastočem trgu in celosten pristop z vidika

njihove dostopnosti do infrastruktur kot so transport, grajeno okolje in informacijska tehnologija ter prikaz primerov javnih praktičnih odzivov na obravnavanem področju.

Zaključno besedo bo imel gospod Vladimir Špidla, evropski komisar za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti pri Evropski komisiji s ključnim pozivom 'Naredimo notranji trg dostopen tudi invalidom'.

Konferenca bo 5. in 6. decembra v Bruslju, in se bo osredotočila na obravnavo notranjega in enotnega evropskega trga z vidika enakih možnosti invalidov. Tematika konference je v bistvu uresničevanje letošnje Resolucije Evropskega parlamenta z dne 4. septembra 2007: premagovanje ovir in neučinkovitosti z boljšim izvajanjem in uveljavljanjem enotnega trga (2007/2024(INI)). V tretji točki resolucija namreč poudarja pomen dejstva, da je treba vsem državljanom zagotoviti koristi enotnega trga. Znano je dejstvo, da nekatere občutljive skupine nimajo popolnega dostopa do trga, zato resolucija opozarja na Izjavo št.22 (priloga Amsterdamski pogodbi), ki predvideva, da

morajo institucije Evropskih Skupnosti pri oblikovanju ukrepov iz člena 95 Pogodbe ES upoštevati potrebe invalidnih oseb. Poglavje 'Povečano zaupanje interesnim skupinam na enotnem trgu' poziva k izboljšanju in standardizaciji dostopnosti za invalidne osebe, starejše in otroke (točka 21).

Na konferenci se bodo zbrali načrtovalci invalidske politike, invalidi in neinvalidne osebe, akademski strokovnjaki za področje invalidnosti ter medijske hiše. Pričakujemo, da bo konferenca pospešila prizadevanja Evropske unije, da se vključi invalidska problematika v evropsko invalidsko politiko tako kot je zapisana v akcijskem načrtu 'Enake možnosti za invalide'. Iz sporočila Evropske komisije je razvidno, da bo ugotovitve in zaključke Evropska komisija vključila v svoja poročila o splošnem položaju invalidov, ki je tudi osnova načrtovanju prednostnih ukrepov iz že omenjenega Akcijskega načrta EU o invalidnosti.

Usposabljanje za aktivno sodelovanje in neodvisno življenje invalidov - Terme Rogaška november 2007 - v prvi vrsti od leve proti desni: Drago Novak, predsednik ZDIS in gosti iz Hrvaške Zveze delovnih invalidov

Kaj lahko storimo invalidi sami in naša društva?

Z organiziranjem prireditev v počastitev tega dneva vsekakor velja predstaviti mednarodne norme in standarde načela enakosti in nediskriminacije, ki jih prinašajo mednarodni dokumenti glede udeležbe invalidov v družbenem življenju! Zato izrabimo mednarodni dan invalidov kot priložnost, da seznanimo lokalno oblast in poslanske klube s Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov ter z mednarodnimi standardi človekovih pravic invalidov. Seznanimo lokalno javnost s problematiko invalidnih državljanov, še posebej učence šol in tako povečujemo zavest javnosti o socialnih, kulturnih, ekonomskih, državljanskih in političnih pravicah invalidov. Organizirajmo dan odprtih vrat v naših društvih ali domovih, kjer žive invalidne osebe v urejenih in prilagojenih pogojih bivanja. Ob tej priliki pripravimo za obiskovalce zloženke in drugo informacijsko gradivo o delu društva. Pokažimo jim tudi tiste domove invalidov, v katerih ni mogoče neodvisno življenje. Prikažimo na razstavah slikovno gradivo o tem, kako živimo, ustvarjamo ročne in umetniške izdelke, organizirajmo koncert pevskega zbora in tako prispevajmo k podobi invalidov v lokalni skupnosti. Tretji december je tudi priložnost, da se sliši glas invalidov in društev na lokalnih radijskih postajah in v lokalnem časopisju.

Marjan Kroflič

Uporabljeni Viri:

1. Organizacija Združenih narodov:
www.un.org/disabilities
2. Evropski invalidski forum:
www.edf-feph.org

DIREKTORAT ZA INVALIDE V LETU 2007

Direktorat za invalide se je treh letih dela močno 'zasidral' v slovenski prostor in s svojimi aktivnostmi ključno vpliva na kvaliteto življenja invalidov v Republiki Sloveniji.

Delo Direktorata od začetka zaznamujejo načela, na katerih sloni tudi vsa sodobna invalidska politika:

- spoštovanje dostojanstva, individualne avtonomije, ki vključuje svobodo do lastne izbire in neodvisnost oseb,
- nediskriminacija;
- polno in učinkovito sodelovanje in vključenost v družbo;
- spoštovanje različnosti in sprejemanje invalidnosti kot dela človeške različnosti in človeškosti;
- enakost možnosti;
- dostopnost;
- in končno, kar bi lahko bilo zapisano tudi v začetku »ničesar o invalidih brez invalidov«.

To so temelji na katerih sloni slovenska invalidska politika - na katerih gradi politike, programe in predpise tudi Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

V letu 2007 so bile ključne naloge Direktorata:

• **Konvencija OZN o pravicah invalidov**

Generalna skupščina OZN je na 61. seji 13. decembra lani sprejela Konvencijo o pravicah invalidov. Slovenija je konvencijo podpisala med prvimi državami, 31. marca letos na sedežu OZN v New Yorku. Do 1. novembra letos je Konvencijo podpisalo 118 držav (67 tudi opcijski protokol), 7 držav jo je tudi že ratificiralo (3 tudi opcijski protokol).

Besedilo konvencije je razvojno naravnano, odprto do vseh skupin invalidov in vseh vprašanj, ki so pomembna za njihovo življenje. Izraža potrebe invalidov kot ene od ranljivih družbenih skupin, hkrati pa poudarja pozitivno vlogo in njihov prispevek v družbi.

Besedilo konvencije je opredeljeno v 50 členih, ki poleg uvodnih členov, v katerih je najprej opredeljen namen konvencije, pomen izrazov, splošna načela, splošne obveznosti in enakost ter nediskriminacija, opredeljujejo načela in ukrepe po področjih, ki so pomembna za življenje invalidov: ozaveščanje, dostopnost, pravica do življenja, nevarne okoliščine in humanitarne krize, enakost pred zakonom, dostop do sodnega varstva, osebna svoboda in varnost, prepoved mučenja ali krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, prepoved izkoriščanja, nasilja in zlorabljanja, varovanje osebne integritete, pravica do prostega gibanja in državljanstva, samostojno življenje in vključenost v skupnost, osebna mobilnost, svoboda izražanja in mnenja ter dostop do informacij, spoštovanje zasebnosti, spoštovanje doma in družine, izobraževanje, zdravje, usposabljanje in rehabilitacija, delo in zaposlovanje, ustrezna življenjska varnost in socialna varnost, sodelovanje v političnem in javnem življenju, sodelovanje v kulturnem življenju, rekreaciji, prostočasnih dejavnostih in športu. Ministrstvo pričakuje, da bo Državni zbor ratificiral konvencijo v naslednjem letu.

• **Oblikovanje delovnega gradiva Zakona o izenačevanju možnosti invalidov**

Ministrstvo je julija predstavnikom vseh reprezentativnih invalidskih organizacij in Nacionalnemu svetu invalidskih organizacij Slovenije predstavilo prvo delovno gradivo Zakona o izenačevanju možnosti invalidov. Zakon je v programu dela ministrstva za leto 2007. Namen zakona je preprečevanje in odpravljanje diskriminacije invalidov, ki temelji na invalidnosti ter ustvarjanje

enakih možnosti invalidom na vseh področjih družbenega življenja. Načela na katerih temelji zakon pa so spoštovanje človekovih pravic in dostojanstva invalidov, enake možnosti in nediskriminacija invalidov ter družbeno spoštovanje in sprejemanje različnosti zaradi invalidnosti. Ministrstvo delovno besedilo, skladno z načelom »ničesar o invalidih brez invalidov«, usklajuje z reprezentativnimi invalidskimi organizacijami, Državni zbor pa naj bi zakon sprejel v letu 2008.

• **Izvajanje Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov**

Invalidi so ranljiva skupina na trgu dela in se soočajo z veliko težavami pri iskanju zaposlitve. Razlogov je več, med njimi vsekakor izstopajo njihova nizka izobrazba (kar 57% brezposelnih invalidov je brez izobrazbe in njihov delež narašča), starost (skoraj $\frac{3}{4}$ jih je starejših od 40 let), seveda invalidnost pomeni tudi trajno okvara zdravja in zato dodatno zaposlitveno oviranost – zato ne preseneča, da je skoraj $\frac{3}{4}$ invalidov dolgotrajno brezposelnih! Tudi zaradi tega je bilo treba sprejeti poseben zakon o zaposlovanju invalidov. Po enem letu izvajanja Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov je ministrstvo opravilo prvo analizo njegovega izvajanja in pripravilo predlog nove Uredbe o določitvi kvote za zaposlovanje invalidov, ki je začela veljati 1. maja. Prve ocene izvajanja zakona so zelo dobre. Vemo, da se je lani zaposlilo 1928 brezposelnih invalidov, kar je še enkrat toliko kot v letih 2001, 2002, 2003 ali 2004 – to je v letih pred uveljavitvijo novih ukrepov. Ravno tako je bilo v programe zaposlitvene rehabilitacije vključenih skoraj 1100 brezposelnih invalidov in še skoraj 3000 v razne programe aktivne politike zaposlovanja, to je skoraj polovica vseh invalidov aktivnih iskalcev zaposlitve. Pozitivni trendi na področju zaposlovanja invalidov iz leta 2006 se nadaljujejo tudi v letošnjem letu. V prvih devetih mesecih se je zaposlilo po podatkih zavoda za zaposlovanje 1408 brezposelnih

invalidov – enako število kot v istem obdobju 2006. V rehabilitacijske programe pa je bilo vključenih 985 invalidov, kar je skoraj petina več kot v istem obdobju lanskega leta. Seveda se zavedamo, da so to številke in da se za vsako izmed njih skriva zgodba, še več pa za tistimi, ki jih ni v tej statistiki! Zato bo ministrstvo v letu 2008 posebno pozornost namenilo zgodnjemu vključevanju v programe, dolgotrajno brezposelnim invalidom (med katerimi je največ delovnih invalidov) in pa delu z delodajalci.

• **Izvedba Evropskega leta enakih možnosti za vse**

Evropska unija je leto 2007 razglasila za evropsko leto enakih možnosti za vse – pravični družbi naproti. Namen evropskega leta je bil spodbujati sprejemanje in spoštovanje različnosti, kar je tudi ena ključnih vrednot, na katerih temelji Evropska unija. Spoštovanje, sprejemanje in priznavanje pravice do enake obravnave in življenja brez diskriminacije – ne glede na spol, narodnost ali etično poreklo, versko ali drugo prepričanje, invalidnost, starost in spolno usmerjenost – so izzivi, s katerimi se spopadamo/soočamo vsi. Evropska komisija je določila dejavnosti, ki so namenjene uresničevanju naštetih ciljev Evropskega leta. Le te so: srečanja in prireditve v zvezi s cilji evropskega leta vključno z otvoritveno prireditvijo; informacijske in izobraževalne kampanje namenjene širitvi načel in vrednot, ki jih praznuje evropsko leto, vključno s podeljevanjem nagrad in pripravo natečajev in ankete in študije. Na javnem razpisu je bilo izbranih deset projektov, s katerimi Slovenija uresničuje vse prej naštete štiri cilje. Pri izbiri so imeli prednost projekti, ki so upoštevali vse ali pa večino osebnih okoliščin. Tako so bili letos izvedeni seminarji za novinarje in predstavnike medijev; 40 delavnic namenjenih izobraževanju in informiranju potencialno diskriminiranih o zakonskih podlagah za prepoved in preprečevanje diskriminacije in o pravnih poteh za uresničevanje pravice do enakega obravnavanja; potekali so debatni

krožki v katerih so sodelovali mladi razpravljalci iz osnovnih in srednjih šol; kongres socialnega dela v organizaciji Fakultete za socialno delo se je ukvarjal z domačimi in mednarodnimi dognanji raziskav o invalidnosti, o narodnostnih vprašanjih in migracijah ter ženskih študij in raziskav spola; izvedena je bila raziskava o možnih oblikah in preprečevanju diskriminacije, v katero so bili vključeni predstavniki socialnih partnerjev, državnoborskih poslancev, upravnih struktur, vodij in direktorjev velikih slovenskih gospodarskih družb in predstavniki lokalne samouprave; izveden je bil javni natečaj za najboljši tiskan oglas in najboljšo fotografijo na temo »Poiščimo diskriminacijo«; junija 2007 je bil organiziran festival na katerem so se predstavili otroci s posebnimi potrebami in v okviru katerega so potekale ustvarjalne, likovne, glasbene in gledališke delavnice na prostem na izbranih lokacijah v središču Ljubljane; ipd.

Sklep

Naštete naloge so bile ključne z vidika oblikovanja in izvajanja predpisov in programov. Seveda z naštetim nismo zajeli vseh aktivnosti Direktorata. Ne smemo pozabiti na prvo leto izvajanja Akcijskega programa za invalide 2007 – 2013, na vsebinsko in logistično podporo delu Sveta Vlade RS za invalide, itd.

Direktorat pa je, kot smo zapisali v orisu načel na katerih temelji naše delo - »ničesar o invalidih brez invalidov« - tesno sodeloval tudi z vsemi invalidskimi organizacijami, še posebej z reprezentativnimi in Nacionalnim svetom invalidskih organizacij Slovenije. Med organizacijami s katerimi imamo tradicionalno veliko povezav je tudi Zveza delovnih invalidov Slovenije. Predstavniki Zveze so člani različnih delovnih skupin oziroma odborov, sodelavke in sodelavci Direktorata pa so predavali na različnih seminarjih Zveze in podobno. To sodelovanje je primer dobre prakse sodelovanja med nevladnim sektorjem in državo!

In kaj nas čaka v naslednjem letu? Ključne naloge, ki čakajo Direktorat in ministrstvo do konca mandata so: priprava Zakona o izenačevanju možnosti invalidov, ratifikacija Konvencije o pravicah invalidov in evalvacija izvajanja programov in ukrepov oziroma vzpodbud za zaposlovanje invalidov

**mag. Cveto Uršič, generalni direktor
Direktorata za invalide, Ministrstvo
za delo, družino in socialne zadeve**

Dialog med civilno družbo in Vlado - iz Usposabljanja za aktivno življenje in delo, Terme Olimia, april 2007; od leve proti desni: Drago Novak, predsednik ZDIS, Lea Kovač, ZPIZ in mag. Cveto Uršič, generalni direktor Direktorata za invalide, MDDSZ

INŠTITUT REPUBLIKE SLOVENIJE ZA REHABILITACIJO OD ZAČETKOV DO DANES

Kdaj se je začela v Sloveniji rehabilitacija se ne da točno določiti, lahko pa rečemo, da se je začela pospešeno razvijati po letu 1952. Prvi pobudnik za organizacijo te službe je bil akademik prof. dr. Bogdan Brecelj, ki je že leta 1947 dal pobudo, da je bila ustanovljena šola za fizioterapevte. Leta 1953 je s pomočjo mednarodnih strokovnjakov združil mednarodna izkustva in takratne potrebe in naredil program za razvoj rehabilitacijske dejavnosti v Sloveniji. Gradnja objektov takratnega Zavoda za rehabilitacijo invalidov je potekala od leta 1954 do 1962, ko so na sedanjo lokacijo ob Linhartovi cesti preselili oddelek za protetiko z Vrazovega trga in bolniški oddelek na Vilharjevi cesti. Glavni arhitekt je bil projektant Danilo Kocjan, ki si je zamislil objekt zgrajen po skandinavskem načinu, zato so zgradbe nizke in razpotegnjene.

glavnina ortopedske proizvodnje, lekarna, knjižnica, itd. V obdobju med 1985 do 1990 se je končno ugotovilo, da mora biti tako imenovano »tozdiranje« končano. Začele se aktivnosti na področju združevanja TOZD-ov v enotno delovno organizacijo. Decembra leta 1987 se je začela gradnja novega bolnišničnega objekta. Objekt, ki je bil dokončno zgrajen leta 1994 je bil načrtovan celovito in preudarno, kar se kaže tudi danes, saj objekt omogoča, navkljub razvoju rehabilitacijskih strok, nemoteno delo. Obdobje med 1991 do 1994 je bila faza preoblikovanja zavoda z uvedbo zakona o zavodih, ki je bil sprejet marca 1991. Univerzitetni zavod za rehabilitacijo SOČA je aprila 1991 postal enovit JZZ, zato so bile ukinjene vse temeljne organizacije združenega dela, vsi dosedanji organi upravljanja in vzpostavljena je bila vertikalna, poslovodna

Od leta 1970 do 1980 se je začelo izrazito povezovanje s tujino. V tem obdobju je potrebno omeniti tako imenovan Rehabilitation Engeneering Center, ki je razvijal tako imenovano uporabo nizkofrekvenčnih tokov v rehabilitaciji, ki je zavod afirmiral tako doma kot v tujini. Na organizacijo so v tem času zelo vplivale aktivnosti, ki so izhajale iz priprav na spremembo ustave iz leta 1974. Delavci zavoda so na svojih zborih sklenili oblikovati delovne enote. V ta namen so bile ustanovljene enote za medicinsko rehabilitacijo, za ortotiko in protetiko in za znanstveno raziskovalno dejavnost. Za obdobje v letih 1980 do 1985 je značilno bohotenje TOZD-ov. Zavod se je reorganiziral v TOZD Inštitut za rehabilitacijo in fizikalno medicino, TOZD bolnišnica, TOZD Soča ortopedija, TOZD Soča oprema in TOZD Center za usposabljanje in rehabilitacijo invalidov.

V okviru takšne organiziranost je v zavodu delalo okoli 40 samoupravnih, političnih in strokovnih organov. Takšna decentralizacija je postavljala veliko oviro z vidika vodenja in organizacije pri oblikovanju strategije in vizije razvoja in izmenjavi nalog, ki so potrebne za uresničevanje poslanstva zavoda. V tem obdobju se je začela tudi ena od pomembnejših faz v postopnem dograjevanju zavodskega kompleksa in sicer dograditve razvojno aplikacijskega objekta v katerem je nameščena

in strokovna funkcija. Leta 1993 pa se je UZR – SOČA preimenoval v Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo, katero ime je ohranil do danes.

Inštitut se danes razteza na preko 30.000 m² tlorisnih površin, na katerih izvajamo dejavnosti fizikalne in rehabilitacijske medicine, dejavnost poklicne in zaposlitvene rehabilitacije, izdelujemo in apliciramo najzahtevnejše medicinsko tehnične pripomočke, izvajamo

dejavnost raziskav in razvoja, zadolženi smo izobraževanje dijakov in študentov s področja zdravstvene in socialne dejavnosti itd. Razvoj rehabilitacijske stroke z novimi pristopi in metodami na področju rehabilitacije, s katerimi zvišujemo kakovost in učinkovitost je pogojevala, da smo v letu 2006 začeli z izgradnjo novega objekta v velikosti 4500 m², katerega odprtje pričakujemo konec leta 2007. V novem objektu bodo novi prostori za otroški oddelek, center za poklicno rehabilitacijo in razvojni center za zaposlitveno rehabilitacijo. Še posebno pa smo ponosni, da bomo koncem leta 2007 odprli dom IRIS in s tem uvedli nov pristop k rehabilitaciji. Dom IRIS je prostor v velikosti 90 m², kjer bodo predstavljene zelo enostavne in hkrati inteligentne in informacijsko zahtevnejše rešitve za samostojno življenje gibalno oviranih, gluhih in gluhonemih, slepih in slabovidnih in starostnikov. Ravno zaradi širine populacije, ki je obravnavana v tem projektu, so v projekt vključena tri ministrstva: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in Ministrstvo za zdravje; fakultete in gospodarstvo. Zaradi pomembnosti projekta je projekt podprla tudi Vlada Republike Slovenije in s tem projektu dala vlogo pomembnega razvojnega projekta nacionalnega in mednarodnega pomena.

Inštitut je v več kot 50. letih svojega obstoja postal mednarodno uveljavljena ustanova, ki s svojim znanjem, izkušnjami, raziskovalnim delom in številnimi nastopi naših strokovnjakov na pomembnih mednarodnih konferencah in delavnicah pripomore k razvoju rehabilitacijske

dejavnosti. Odgovorni v inštitutu se zavedamo, da so globalizacija, vključitev Slovenije v evropsko skupnost, hitri razvoj rehabilitacijske stroke, stalne spremembe, vse večji stroški in navsezadnje tudi odzivnost trga, tisti dejavniki, ki bodo v bodoče zahtevali bistveno bolj dinamično in selektivno ukvarjanje s pacientom kot osrednjo stranko v vseh naših procesih in vsekakor s procesom načrtovanja in vodenja. V inštitutu smo zato že decembra 2005 izdelali »Vizijo in razvojno strategijo inštituta za rehabilitacijo 2006 – 2010«, v kateri smo zapisali smernice za vedenje oz. vrednote, kot so strokovnost, timsko delo, odgovornost, pripravnost, prilagodljivost, ustvarjalnost, po katerih se bodo oblikovali in razvijali odnosi z vsemi v internem in eksternem okolju inštituta, zapisali smo poslanstvo inštituta v katerem pravimo »Izvajamo celostno rehabilitacijo z namenom izboljšanja kakovosti življenja pacientov in njihove vrnitve v ustrezno življenjsko okolje.

Z raziskovanjem in izobraževanjem razvijamo in posodabljammo rehabilitacijsko doktrino« in vizijo inštituta »Ohranjanje in razvijanje vloge vodilne, prepoznavne, cenjene in zaželene ustanove na področju rehabilitacije«. Temeljna konkurenčna prednost inštituta je v usposobljenem managementu in sodelovanju vseh zaposlenih, saj si je le na ta način možno zagotoviti jasno strokovno in uspešno poslovno prihodnost in izvajati kakovostne storitve. Zavedamo se, da potrebe po kakovostni in učinkoviti rehabilitaciji naraščajo, da tudi pacienti upravičeno pričakujejo še večjo učinkovitost, prijaznost in kakovost naših storitev. Z jasnimi cilji, vizijo in strategijo, s kontinuirano zasnovo strokovnega znanja in načrtovanjem strokovnih delavcev, z opuščanjem tehnološko zastarelih postopkov in storitev, z jasno definiranimi področji razvoja na raziskovalnem področju je to mogoče doseči. Inštitut je organizacija, ki jo lahko prištevamo med uspešnejše na področju zdravstva, nima večjih težav, kar pa ne opravičuje vodstva, da postane togo in neambiciozno. Če okarakteriziramo, je inštitut organizacija, ki se v jasnem vremenu pelje na izlet in pred seboj ne vidi večjih ovir, odloči pa

se, da je čas za usmeritev, ki inštitut vodi med Evropi in svetu.
vodilne institucije na področju rehabilitacije v

mag. Robert Cugelj, direktor

ZAVOD ZA POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE SLOVENIJE - PREDSTAVITEV

A. Invalidsko zavarovanje

Pokojninsko in invalidsko zavarovanje ima na Slovenskem dolgo tradicijo, saj njegovi začetki segajo že v čas ob koncu devetnajstega stoletja. Ker pri nas v preteklosti nikoli ni bilo povsem avtonomne pravne ureditve tega področja, so veljali in se uporabljali predpisi držav, v okviru katerih se je Slovenija nahajala. Šele aprila leta 1992 uveljavljen zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju predstavlja prvo samostojno pravno ureditev tega zavarovanja v Republiki Sloveniji. Zakon, sprejet v decembru 1999 in uveljavljen 1. januarja 2000, pomeni začetek izvajanja pokojninske reforme. Na področju invalidskega zavarovanja pa je nov sistem zaživel v praksi s 1. 1. 2003.

Vse pravice iz invalidskega zavarovanja zavarovanci uveljavljajo pri Zavodu pod pogoji in na način, ki ga določata zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in zakon o splošnem upravnem postopku, uresničujejo pa jih, razen pravice do invalidske pokojnine, v organizaciji oz. pri delodajalcu, pri katerem so bili ob nastanku invalidnosti v delovnem razmerju. Vsa vprašanja glede pogojev in načina uresničevanja teh pravic pa morajo organizacije in delodajalci urediti v splošnih aktih oz. kolektivni pogodbi.

Za razumevanje invalidskega zavarovanja je treba vedeti, da zavarovanje zagotavlja varstvo le delovnim invalidom, to je tistim, pri katerih je invalidnost nastala v času, ko so bili zavarovanci po zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in so jim priznane pravice.

Invalidom, ki ob nastanku invalidnosti niso vključeni v zavarovanje (n.pr. invalidi od rojstva), pa je zagotovljeno posebno

družbeno varstvo po drugih zakonih: po zakonu o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb, zakonu o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, zakonu o socialnem varstvu, zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov itd.

Temeljni namen invalidskega zavarovanja je, da zagotavlja zavarovancem v primerih, ko zaradi invalidnosti izgubijo delovno zmožnost ali se ta zmanjša, usposobitev za delo in zaposlitev oziroma premestitev, primerno preostali delovni zmožnosti. Hkrati zagotavlja delovnim invalidom ustrezno materialno varnost v času, ko čakajo na uresničitev svojih pravic, in v času, ko te pravice dejansko uživajo.

Delovni invalidi s preostalo delovno zmožnostjo so invalidi, ki niso invalidsko upokojeni in še delajo ali čakajo na poklicno rehabilitacijo oz. ustrezno zaposlitev.

Delovni invalidi so prejemniki naslednjih nadomestil:

Vrsta nadomestila	maj 2007	
	število	struktura (v %)
Za čas čakanja in čas poklicne rehabilitacije	33	0,10
Za čas čakanja na zaposlitev	16.546	30,63
Zaradi dela s skrajšanim delovnim časom	11.867	21,97
Zaradi manjše plače na drugem ustreznem delu	11.873	21,98
Delna invalidska pokojnina	5.868	10,86
Za čas poklicne rehabilitacije	261	0,48
Začasno nadomestilo	55	0,10
Nadomestilo za invalidnost	7.499	13,88
Skupaj	54.002	100,00

Z uveljavitvijo novosti v invalidskem zavarovanju s 1. 1. 2003 so se upravičencem pričele izplačevati štiri nove vrste nadomestil, in sicer: delna invalidska pokojnina, nadomestilo za čas poklicne rehabilitacije, začasno nadomestilo in nadomestilo za invalidnost.

B. ZAVOD

Nosilec in izvajalec sistema obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja v Sloveniji je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, ki je bil v tej obliki konstituiran 20. oktobra 1992. Zavod izvaja enotno obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje za celotno območje Republike Slovenije na Centrali v Ljubljani, devetih območnih enotah (Ljubljana, Celje, Maribor, Murska Sobota, Ravne na Koroškem, Novo mesto, Nova Gorica, Koper, Kranj) in štirih izpostavah (Jesenice, Trbovlje, Velenje, Ptuj).

Drago Novak, predsednik ZDIS kot mentor delavnice Jaz, moje zdravje in moje delovno mesto na "Usposabljanju za aktivno življenje in delo" - Terme Radenci, junij 2007

Zavod upravlja Svet Zavoda, ki ga sestavlja 27 članov, od tega:

- 10 članov imenuje Vlada Republike Slovenije
- 6 članov imenujejo sindikati, reprezentativni za območje države
- 4 člane imenujejo delodajalska združenja na ravni države
- 5 članov imenujejo zveze oziroma organizacije upokojencev na ravni države
- 1 člana imenujejo organizacije delovnih invalidov na ravni države
- 1 člana izvolijo delavci Zavoda.

Svet Zavoda opravlja naslednje naloge:

- sprejema kriterije za določitev različnih prispevnih stopenj prispevka za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni;
- sprejema kriterije za odpis, delni odpis ter obročno plačevanje prispevkov;
- spremlja gmotni položaj upokojencev in delovnih invalidov;
- odloča o uskladitvah pokojnin in drugih pravic iz tega zakona;
- odloča o višini letnega dodatka;
- sprejema programe dejavnosti, finančni načrt, zaključni račun ter poslovna poročila zavoda;
- določa način uporabe sredstev za pokojninsko zavarovanje;
- določa način uporabe sredstev za invalidsko zavarovanje;
- odloča o ukrepih, s katerimi se zagotavlja materialna podlaga ter možnosti za poklicno rehabilitacijo in zaposlovanje delovnih invalidov;
- imenuje in razrešuje generalnega direktorja zavoda;
- sprejema statut zavoda, splošne akte za izvajanje zavarovanja in druge splošne akte zavoda.

Poslovodni organ Zavoda je generalni direktor. Poleg funkcij zastopanja in predstavljanja je tudi odredbodajalec za Zavod. Predlaga temelje poslovne politike, splošne akte, poročila in plane dela ter opravlja druge naloge. Generalni direktor Zavoda je Marijan Papež.

Delavci, ki opravljajo strokovna, finančna, administrativno-tehnična in druga dela, tvorijo službo Zavoda, ki je njegov notranji organizacijski del. Služba Zavoda posluje na Centrali na sedežu v Ljubljani in po posameznih območnih enotah in izpostavah. V Zavodu je zaposlenih 853 delavcev.

Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije vodi postopke za uveljavljanje in varstvo pravic do:

- starostne, vdovske, družinske in invalidske pokojnine,
- delne pokojnine,
- priznanja pokojninske dobe,
- varstvenega dodatka k pokojnini,
- državne pokojnine,
- invalidnine,
- dodatka za pomoč in postrežbo,
- poklicne rehabilitacije,
- premestitve in dela s krajšim delovnim časom od polnega,
- denarnih nadomestil iz invalidskega zavarovanja,
- odpravnine in oskrbnine vdovi ali vdovcu.

Poleg tega Zavod izplačuje denarne prejemke iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, v skladu s predpisi načrtuje višino potrebnih sredstev za kritje pravic, razpolaga z zbranimi sredstvi, izpolnjuje vse svoje obveznosti do zavarovancev in upokojencev, opravlja statistično, analitično, informacijsko in publicistično dejavnost, spremlja gmotni položaj uživalcev pravic, sodeluje s pristojnimi državnimi organi in opravlja druge z zakonom določene funkcije.

**Boris Gačnik, direktor sektorja za
pokojninsko in invalidsko
zavarovanje**

.....

KVOTNI SISTEM IN NJEGOVI UČINKI NA ZAPOSLOVANJE INVALIDOV

Kvotni sistem je v Sloveniji v veljavi že skoraj dve leti. Že v prvem letu izvajanja kvotnega sistema so analize pokazale doseganje zastavljenih ciljev in tudi v temu letu je opazen trend naraščanja zaposlovanja invalidov, kar je razvidno iz spodnje tabele.

ŠTEVILO ZAPOSLENIH INVALIDOV			
	v letu 2006	v letu 2007	Indeks
Januar	31.205	32.692	105
Februar	31.674	32.696	103
Marec	32.087	32.756	102
April	32.121	32.778	102
Maj	32.379	32.915	102
Junij	32.734	33.071	101
Julij	32.703	32.878	101
Avgust	32.652	32.845	101
September	32.723	32.986	100
Oktober	32.731	33.210	101
November	32.851		
December	32.682		

Vir: podatki ZZZS

Iz preglednice je razvidno, da je bilo v letošnjem oktobru zaposlenih največ invalidov v opazovanem obdobju, število zaposlenih invalidov v letošnjem oktobru je celo presegla lanskoletno maksimalno število zaposlenih v mesecu novembru. Število zaposlenih invalidov se je od uvedbe kvotnega sistema v januarju 2006 do oktobra 2007 povečala za 2.005 zaposlitev.

Gibanje števila zaposlenih invalidov v obdobju januar 2006 do avgust 2007 je prikazana tudi v spodnjem grafikonu.

K povečanemu zaposlovanju invalidov je vsekakor pripomogla tudi gospodarska rast in naraščanje števila vseh zaposlenih v slovenskem gospodarstvu kot tudi število zavezancev za izpolnjevanje kvote. Naj spomnimo, da je zavezanec za izpolnjevanje kvote vsak delodajalec, ki zaposluje vsaj 20 oseb.

V spodnji preglednici je razvidno naraščanje števila delodajalcev v obdobju januar – avgust 2007. V preglednici so zajeti samo tisti delodajalci, ki zaposlujejo vsaj eno osebo. S temi podatki Sklad mora razpolagati, ker je ta zaposlena oseba lahko invalid in podatke potrebujemo v postopku odločanja o pravicah do finančnih vzpodbud, ki jih delodajalci uveljavljajo na Skladu. Število vseh delodajalcev se je v temu obdobju povečalo za več kot 2.100 delodajalcev in temu primerno raste tudi število zaposlenih pri teh delodajalcih. Delež zaposlenih invalidov se rahlo zmanjšuje, vendar ne smemo pozabiti, da so nekateri delodajalci dobili soglasje za prekinitev pogodbe o zaposlitvi za invalide.

ZAVEZANCI IN ŠTEVILO ZAPOSLENIH INVALIDOV v letu 2007				
	Število delodajalcev	Število vseh zaposlenih	Število zaposlenih invalidov	Delež invalidov
Januar	106.526	819.631	32.692	3,99
Februar	106.736	823.370	32.696	3,97
Marec	107.077	827.895	32.756	3,96
April	107.522	832.468	32.778	3,94
Maj	107.893	836.187	32.915	3,94
Junij	108.134	839.726	33.071	3,94
Julij	108.386	838.845	32.878	3,92
Avgust	108.649	839.128	32.845	3,91

Vir: podatki ZZZS in AJPES

Po podatkih Komisije za odpuščanje invalidov, je do julija letošnjega leta dala soglasje za odpust 485 invalidov (lani v celem letu za 599 invalidov).

Naraščanju števila delodajalcev, sledi tudi število zavezancev za izpolnjevanje kvote. V maju 2007 je pričela veljati nova Uredba o določitvi kvote za zaposlovanje invalidov, ki določa kvoto zaposlovanja invalidov po posameznih panogah in je bila usklajena z dejanskim stanjem povprečnega odstotka vseh zaposlenih invalidov v posamezni dejavnosti.

Iz spodnje preglednice je razvidno, da se je število vseh zavezancev v obdobju januar – avgust 2007 povečalo na 5.150 zavezancev. Glede na novo uredbo se je povečalo število delodajalcev, ki dosegajo kvoto (torej niti niso prejemniki finančnih vzpodbud Sklada niti niso vplačniki sredstev v Sklad) in tistih, ki prejemajo vzpodbude. Število delodajalcev, ki v Sklad vplačujejo prispevek za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov, pa se je zmanjšalo.

	Dosegajo kvoto	Ne dose-gajo kvote - plačniki	Presegajo kvoto - vzpodbude	Skupaj zavezancev
Januar	1.310	2.309	1.348	4.967
Februar	1.320	2.323	1.358	5.001
Marec	1.359	2.325	1.356	5.040
April	1.395	2.327	1.350	5.072
Maj	1.575	2.011	1.504	5.090
Junij	1.605	2.033	1.505	5.143
Julij	1.600	2.047	1.498	5.145
Avgust	1.590	2.050	1.510	5.150

Zanimiv je trend naraščanja tistih delodajalcev, ki niso zavezanci za kvoto, pa kljub temu zaposlujejo invalide. Iz spodnje preglednice je razvidno, da se je število teh zavezancev povečalo od lanskega januarja za 2,5 krat, oziroma če to izrazimo v dejanskih številkah, je bilo ob uvedbi kvotnega sistema 564 delodajalcev, ki so zaposlovali invalide, kljub temu da niso bili zavezanci, v letošnjem avgustu pa je bilo takih delodajalcev že več kot 1.400. Menimo, da so finančne vzpodbude

za manjša podjetja veliko bolj zanimiva.

Vir: podatki ZZZS

Sofinanciranje delodajalcev za zaposlitev brezposelnih invalidov

Sklad je v letošnjem letu objavil javni razpis za sofinanciranje delodajalcev, ki so zaposlili brezposelnega invalida v obdobju januar do september 2007. Na razpis se je prijavilo več kot 400 delodajalcev, ki jim bomo do konca leta 2007 razdelili skoraj 5 mio EUR.

Sklad je junija letos objavil tudi javni razpis za sofinanciranje eksperimentalnih in razvojnih programov, ki vzpodbujajo zaposlovanje invalidov. Namen razpisa je vzpodbuditi razvoj novih programov za vzpodbujanje zaposlovanja invalidov in preverjanje teh programov v praksi s strani izbranih izvajalcev. Odločanje o izboru je v zaključni fazi. Do konca letošnjega leta bomo z izbranimi delodajalci podpisali pogodbe o sofinanciranju.

Novosti, ki jih pripravlja Sklada

E-obrazci

Sklad je zaključni fazi prehoda na e-poslovanje za posamezne finančne vzpodbude. Namen prehoda na e-poslovanje je lažje poslovanje delodajalcev, ki na Sklad vlagajo vloge za dodeljevanje finančnih vzpodbud. E-poslovanje bo tako delodajalcem omogočil prijaznejši način poslovanja s Skladom, predvsem pa bo časovno manj obremenjujoč in cenejši, saj se bodo izognili stroškom pošiljanja papirne pošte.

Prehod na e-poslovanje bomo izvedli postopno glede na vrsto finančnih vzpodbud, o čemer bodo pravočasno obveščeni vsi zainteresirani delodajalci.

Socialno vključevanje invalidov - delavnice za razvoj človeških virov

Zaključek

Po skoraj dveh letih izvajanja kvotnega sistema na Skladu ugotavljamo, da delodajalci še vedno ne poznajo vseh svojih obveznosti in pravic, ki izhajajo iz Zakona o zaposlitveni

.....

rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Delodajalce bi želeli opozoriti na obveznost pravilne prijave invalida v zdravstveno in pokojninsko zavarovanje (na obrazcu M1 v rubriki 37) v skladu z Navodilom za izpolnjevanje obrazca prijave v zavarovanje za invalide (Uradni list RS št. 10/05 in 43/05). Nepravilna prijava invalida povzroča veliko težav pri usklajevanju evidenc delodajalca in evidenc ZZZS, ki služijo kot podlaga Skladu pri odločanju o pravicah in obveznostih.

Na drugi strani pa ugotavljamo, da delodajalci na Skladu ne uveljavljajo vseh pravic, ki iz ZZRZI izhajajo, predvsem gre za uveljavljanje pravice delodajalca do nagrade za preseganje kvote in oprostitve plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za zaposlene invalide nad predpisano kvoto.

Sklad priporoča delodajalcem, da pregledajo kadrovske evidence zaposlenih invalidov in ukrepajo s priporočili v zgornjih dveh odstavkih.

Maruša Erbežnik
Direktorica Sklada RS za
vzpodbujanje zaposlovanja invalidov

KONCEPTI DISKRIMINACIJE V SLOVENSKI ZAKONDAJI

Temeljno koncept diskriminacije v Sloveniji določa **Ustava Republike Slovenije**, ki prepoveduje diskriminacijo v 14. členu: "V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, **invalidnost**, ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki." Poleg tega splošnega zagotovila Ustava priznava državljanom izrecno še naslednje pravice: pravico do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen), do socialne varnosti (50. člen), do zdravstvenega varstva (51. člen). Posebej so zaščitene pravice invalidov glede varstva in usposabljanja za delo (52. člen) in pravice otrok glede posebnega varstva in skrbi (56. člen), Ustava zagotavlja uresničevanje in omejevanje pravic v 15. členu, vsakomur je zagotavlja enako varstvo pravic (22. člen) ter pravico do sodnega varstva (23. člen) in določa pravna sredstva (25. člen).

Kršitve navedenih ustavnih pravic sankcionira **Kazenski zakonik** iz leta 2004, v šestnajstem poglavju so v členih 141. do 160. navedena kazniva dejanja zoper človekove pravice in svoboščine. Za nas je najpomembnejši 141. člen, ki opredeli zelo natančno kršitev enakopravnosti kot tudi kaznovanje:

1. Kdor zaradi razlike v narodnosti, rasi, barvi, veroizpovedi, etnični pripadnosti, spolu, jeziku, političnem ali drugačnem prepričanju, spolni usmerjenosti, gmotnem stanju, rojstvu, izobrazbi, družbenem položaju ali kakšni drugi okoliščini prikrajša koga za katero izmed človekovih pravic ali temeljnih svoboščin, ki so priznane od mednarodne skupnosti ali določene z ustavo ali zakonom, ali mu takšno pravico ali svoboščino omeji, ali kdor na podlagi takšnega razlikovanja komu da kakšno posebno pravico ali ugodnost, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zapornom do

enega leta.

- 2.** Enakosekazuje, kdor preganja posameznika ali organizacijo zaradi njihovega zavzemanja za enakopravnost ljudi.
- 3.** Če stori dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena uradna oseba z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic, se kaznuje z zapornom do treh let."

V nadaljevanju prispevka predstavljam zakone, ki jih je morala Slovenija kot članica Evropske unije vsebinsko ustrezno dopolniti in uskladiti z evropskimi direktivami.

Koncept diskriminacije na področju zaposlovanja

Evropsko zaposlitveno direktivo je na področju zaposlovanja upošteval že temeljni **Zakon o delovnih razmerjih** iz leta 2002, ki je začel veljati 1. januarja 2003. Šesti člen opredeljuje koncept diskriminacije in se glasi:

"(1) Delodajalec ne sme iskalca zaposlitve (v nadaljnjem besedilu: kandidata) pri zaposlovanju ali delavca v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi postavljati v **neenakopraven položaj** zaradi spola, rase, barve kože, starosti, zdravstvenega stanja oziroma **invalidnosti**, verskega, političnega ali drugega prepričanja, članstva v sindikatu, nacionalnega in socialnega porekla, družinskega statusa, premoženjskega stanja, spolne usmerjenosti ali zaradi drugih osebnih okoliščin.

(2) Ženskam in moškim morajo biti zagotovljene enake možnosti in enaka obravnava pri zaposlovanju, izobraževanju, prekvalifikaciji, plačah in

drugih prejemkih iz delovnega razmerja, odsotnostih z dela, delovnih razmerah, delovnem času in odpovedi pogodbe o zaposlitvi.

- (3) Prepovedana je neposredna, kot tudi posredna diskriminacija**, zaradi spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti in nacionalnega porekla. **Posredna diskriminacija** obstaja, če **navidezno nevtralne določbe, kriteriji in praksa učinkujejo tako**, da postavljajo osebe določenega spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma **invalidnosti**, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti ali nacionalnega porekla v **slabši položaj**, razen če so te določbe, kriteriji in praksa objektivno upravičeni ter ustrezni in potrebni.
- (4)** Če kandidat oziroma delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je kršena prepoved diskriminacije zaradi okoliščin iz prejšnjega odstavka, je **dokazno breme**, da različno obravnavo opravičujejo vrsta in narava dela, **na strani delodajalca**.
- (5)** V primeru kršitve prepovedi diskriminacije je delodajalec kandidatu oziroma delavcu **odškodninsko odgovoren** po splošnih pravilih civilnega prava."

Zakon je vseboval tudi poglavje o posebnem pravnem varstvu pred odpovedjo delavcem v členih 113. do 119., tako je npr. varstvo invalidnih delavcev določal 116. člen (invalidi in odsotni z dela zaradi bolezni) :

- "(1)** Delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi delovnemu invalidu zaradi ugotovljene invalidnosti II. ali III. kategorije ali iz poslovnega razloga, razen če mu ni možno zagotoviti drugega ustreznega dela ali dela s

krajšim delovnim časom v skladu s predpisi o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

- (2)** Delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi invalidu, ki nima statusa delovnega invalida, iz poslovnega razloga, razen če mu ni možno zagotoviti ustreznega dela v skladu s predpisi o usposabljanju in zaposlovanju invalidov.
- (3)** Delavcu, ki mu je odpovedana pogodba o zaposlitvi iz poslovnega razloga ali iz razloga nesposobnosti in je ob poteku odpovednega roka odsoten z dela zaradi začasne nezmožnosti za delo zaradi bolezni ali poškodbe, preneha delovno razmerje z dnem ugotovitve zdravstvene zmožnosti za delo, najkasneje pa s potekom šestih mesecev po izteku odpovednega roka.
- (4)** Varstvo po prejšnjih treh odstavkih ne velja v primerih uvedbe postopka za prenehanje delodajalca."

Žal so ravno navedeni člani Zakona o delovnih razmerjih, vključno s členom o **varstvu pred odpovedjo invalidnim delavcem zaradi o invalidnosti prenehali veljati maja leta 2006**, saj je člen 246. Zakona o delovnih razmerjih izrecno določil prenehanje veljavnosti navedenih členov z dnem uveljavitve Zakona o kolektivnih pogodbah (Uradni list RS, št. 43-1835/2006). Vsi ostali člani Zakona delovnih razmerjih še veljajo, varstvo pravic pa je urejeno za vse zaposlene v poglavju, ki predpisuje uveljavljanje in varstvo pravic, obveznosti in odgovornosti iz delovnega razmerja (členi 204., 205. in 206). Posebno **varstvo invalidnega delavca** vsebuje člen 211., ki določa, da lahko **invalidni delavci zaradi svoje invalidnosti odklonijo napotitev na delo v tujino**.

Zakon o kolektivnih pogodbah

Zakon o kolektivnih pogodbah ne opredeljuje diskriminacije, niti ne vsebuje samega pojma 'invalidni delavec'.

Pravice in obveznosti delojemalcev in delodajalcev opredeljuje obligacijski in normativi del zakona v členu 3. Vsebuje le 'mehko' določilo, da pogodba **lahko v normativnem delu vsebuje določbe, s katerimi se urejajo pravice in obveznosti delavcev in delodajalcev pri sklepanju pogodb o zaposlitvi, med trajanjem delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi.** V tem delu se lahko v pogodbi določi plačilo za delo ter drugi osebni prejemki in povračila v zvezi z delom, pa tudi varnost in zdravje pri delu ali druge pravice in obveznosti, ki izhajajo iz razmerij med delodajalci in delavci, in tudi zagotovitev pogojev za delovanje sindikata pri delodajalcu. Edina omejitev avtonomije delodajalcev prinaša 4. člen, po katerem lahko kolektivna pogodba vsebuje le določbe, ki so za delavce ugodnejše od določb, vsebovanih v zakonih, razen v primeru, ko Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/02) določa drugače.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti

Tudi ta zakon ne vsebuje antidiskriminatornih določil, vsebuje pa kar nekaj pozitivnih ukrepov, s katerimi se **izenačujejo možnosti invalidnim delavcem** oziroma jih ščitijo. Tako zakon v členu 8. med drugimi določili določa pozitivni ukrep glede vpisa brezposelnih oseb v register: " /.../Pogoj vpisa v evidenci brezposelnih oseb najmanj tri mesece ne velja, kadar je oseba starejša od 50 let, ali prejema denarno nadomestilo, ali je upravičena do denarne socialne pomoči po predpisih, ki urejajo socialno varstvo, oziroma, ko je **brezposelna oseba invalid, katere invalidnost je ugotovljena z odločbo pristojnega organa.**"

Za zaposlene invalidne delavce je pomembno, da vedo, kako zakon definira delo, ki je zanje primerno. Takole se glasi definicija: "**Primerno delo po tem zakonu je delo, ki ustreza telesnim in duševnim**

zmožnostim brezposelne osebe, o čemer izdajajo mnenja rehabilitacijske komisije I. stopnje, ki delujejo pri območnih službah zavoda in so imenovane v skladu s predpisi o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Mnenje se izda le v primeru, če brezposelna oseba sicer izpolnjuje zahteve delodajalca za delo oziroma delovno mesto, vendar zaradi domnevnih psihofizičnih nezmožnosti odkloni ponujeno delo zavoda oziroma ne soglaša z napotitvijo zavoda. Pri tem odklonitev ni na strani brezposelne osebe, če organizacija oziroma delodajalec odkloni brezposelno osebo, ki jo je napotil zavod.

Rehabilitacijske komisije iz prejšnjega odstavka izdajajo mnenje na podlagi dokumentacije, ki jo predloži brezposelna oseba in zavod, v roku osem dni od prejema te dokumentacije. Brezposelna oseba lahko odkloni ponujeno delo tudi iz razloga ugovora vesti. O utemeljenosti ugovora poda mnenje komisija iz prvega odstavka tega člena (17i. člen)."

Sicer pa ureja zakon tudi vprašanje **višine nadomestila za invalidnost** (člen 8.), dovoljeno je tudi **podaljšanje vključenosti invalidnega delavca** v program javnih dela tudi še po enem letu (člen 53., v novem zakonu 52.a.), Zavod RS za zaposlovanje pa je **dolžan organizirati usposabljanje in zaposlovanje tudi invalidov II. in III. kategorije** (člen 66.), ki jih je potrebno prav tako vključiti v **program ukrepov aktivne politike zaposlovanja** (člen 49.a.). Navedena besedila členov zakona, ki bo veljal do 31. avgusta 2008, so ostala tudi v čistopisu zakona, ki bo začel veljati 1. septembra 2008.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških

Zakon v petem členu definira enako obravnavanje žensk in moških kot odsotnost neposredne kot tudi posredne diskriminacije zaradi spola. Za **neposredno diskriminacijo** šteje zakon primere, ko je oseba zaradi svojega spola bila, je ali bi lahko bila v enakih

ali podobnih okoliščinah obravnavana manj ugodno kot oseba nasprotnega spola. Za **posredno diskriminacijo** po zakonu pa gre vedno v primerih, če na videz nevtralne določbe, merila ali ravnanja v enakih ali podobnih okoliščinah in pogojih postavljajo osebe enega spola v manj ugoden položaj, razen če so te določbe, merila ali ravnanja ustrezni, potrebni in upravičeni z objektivnimi dejstvi, ki niso povezana s spolom. Šesti člen zakona izrecno prepoveduje diskriminacijo zaradi spola in celo zapoveduje določene ukrepe in ravnanja, s katerimi bi dosegli enako obravnavanje žensk in moških ter sankcije v primerih kršitve. Po določilih 11. člena zakona spremlja in proučuje **pojave diskriminacije Urad za enake možnosti in ministrstva v okviru svojih pristojnosti, da bi se ustvarjale enake možnosti po tem zakonu.**

Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja

Zakon je bil sprejet sicer že leta 2004, v prispevku pa predstavljam povzeto besedilo čistopisa sedaj veljavnega zakona. Slovenija je morala uskladiti zakon s kar sedmimi evropskimi direktivami, ki se nanašajo na izvrševanje "**načela enakega obravnavanja** ne glede na raso ali narodnost, ne glede na spol v poklicnih sistemih, pri zaposlovanju in delu, v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev, pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi."

Z zakonom je zakonodajalec določil **skupne temelje in izhodišča za zagotavljanje enakega obravnavanja vseh državljanov** pri uveljavljanju njegovih pravic, obveznosti ter temeljnih svoboščin. Zakon tudi določa subjekte, ki morajo v okviru svojih pristojnosti ustvariti pogoje za uresničevanje načela enakega obravnavanja, ter vzpostavlja institucionalne pogoje za delovanje **zagovornika/zagovornice tega načela (ombudsman)**, ki je dolžan pomagati diskriminiranim osebam in jim zagotoviti ustrezno pravno varstvo.

Področje uporabe zakona je navedeno zelo konkretno, zato besedilo 2. člena, ki jih vsebuje, navajam v celoti:

"**Enako obravnavanje** je zagotovljeno ne glede spol, narodnost, raso ali etnično poreklo, vero ali prepričanje, **invalidnost**, starost, spolno usmerjenost ali drugo osebno okoliščino, zlasti v zvezi:

- s **pogoji za dostop do zaposlitve, samozaposlitve in poklica**, vključno z izbirnimi merili in pogoji zaposlovanja ne glede na vrsto dejavnosti in na vseh ravneh poklicne hierarhije, vključno z napredovanjem,
- z **dostopom** do vseh oblik in do vseh ravni karijerne orientacije in svetovanja, poklicnega in strokovnega izobraževanja in usposabljanja, nadaljnjega poklicnega usposabljanja in preusposabljanja, vključno z delovno prakso,
- z **zaposlitvenimi pogoji in pogoji dela**, vključno s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi in plačami,
- s članstvom in vključevanjem v organizacijo delavcev ali delodajalcev ali vsako organizacijo, katere člani ali članice opravljajo določen poklic, vključno z ugodnostmi, ki jih zagotavljajo take organizacije,
- s **socialno zaščito**, vključno s socialno varnostjo in zdravstvenim varstvom,
- s **socialnimi ugodnostmi**,
- z izobraževanjem,
- z **dostopom do dobrin in storitev**, ki so na voljo javnosti, vključno s stanovanji, in preskrbo z njimi."

Ob tem ne smemo prezreti tudi nekaterih izjem, ki ne izključujejo različnega obravnavanja, zakon jih zelo natančno in konkretno navaja v 2.a členu.

Zakon v 3. členu **prepoveduje diskriminacijo in povračilne ukrepe** na vseh področjih družbenega življenja skladno s konceptom diskriminacije, ki ga bomo navedli v 4. oziroma 5. členu tega zakona. Diskriminirana oseba, ki se je pritožila zoper diskriminatorno ravnanje, zaradi tega ne sme biti izpostavljena neugodnim posledicam. Tudi osebe, ki pomagajo žrtvi diskriminacije, ne smejo biti izpostavljene

neugodnim posledicam zaradi ukrepanja, ki ima za cilj uveljavitev prepovedi diskriminacije (prepoved povračilnih ukrepov).

Koncept diskriminacije iz Zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja je razviden iz besedil treh členov, ki jih zaradi primerjave z evropskimi direktivami navajam. Navajam definicijo pojma 'enako obravnavanje' iz člena 4. tega zakona:

- “(1) **Enako obravnavanje pomeni odsotnost neposredne oziroma posredne diskriminacije** zaradi katere koli osebne okoliščine iz 1. člena tega zakona (v nadaljnjem besedilu: osebna okoliščina).
- (2) **Neposredna diskriminacija** zaradi osebne okoliščine obstaja, če je oseba zaradi te osebne okoliščine bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih situacijah **obravnavana manj ugodno** kot druga oseba.
- (3) **Posredna diskriminacija** zaradi osebne okoliščine obstaja, kadar je oseba z določeno osebno okoliščino bila, je, ali bi bila zaradi navidezno nevtralnega predpisa, merila ali prakse v enakih ali podobnih situacijah in pogojih v **manj ugodnem položaju** kot druge osebe, razen če te določbe, merila ali ravnanja objektivno opravičuje zakoniti cilj in če so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in potrebna.
- (4) Neposredna ali posredna diskriminacija so tudi navodila v smislu prejšnjih odstavkov.”

Nadlegovanje je po tem zakonu posebna oblika diskriminacije, ki jo definira kot "nezaželeno ravnanje, temelječe na kateri koli osebni okoliščini, ki ustvarja zastrašujoče, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje za osebo ter žali njeno dostojanstvo (člen 5)".

Zakon uvaja tudi **pozitivne ukrepe**, s katerimi se zagotavlja **dejanska enakost** oseb, ki so "v manj ugodnem položaju zlasti zaradi svojega spola, narodnosti, rase ali etničnega porekla, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti. Posebni ukrepi se lahko sprejmejo z namenom preprečevanja ali odpravljanja posledic takšnega položaja oziroma predstavljajo nadomestilo za manj ugoden položaj. Posebni ukrepi so zlasti: pozitivni ukrepi, ki ob enakem izpolnjevanju predpisanih meril in pogojev dajejo prednost osebam z določeno osebno okoliščino in se uporabijo v primerih, ko obstaja očitno nesorazmerje v zastopanosti oseb z določeno osebno okoliščino; spodbujevalni ukrepi, ki dajejo posebne ugodnosti ali uvajajo posebne spodbude za osebe v manj ugodnem položaju (člen 6)."

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov

Zakon je bil sprejet leta sicer že leta 2004, vendar je bil dopolnjen leta 2006 z veljavnostjo od 24. novembra 2006. Namen zakona je jasen: povečati zaposljivost invalidov in vzpostaviti pogoje za njihovo enakovredno udeležbo na trgu dela z odstranjevanjem ovir in ustvarjanjem enakih možnosti. Pomemben pa je zakon zaradi tega, ker zakonsko besedilo vsebuje tudi **definicijo invalida**.

Navajam: "Invalid oziroma invalidka (v nadaljnjem besedilu: invalid) je oseba, ki pridobi status invalida po tem zakonu ali po drugih predpisih, in oseba, pri kateri so z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare ali bolezni in ima zato bistveno manjše možnosti, da se zaposli ali ohrani zaposlitev ali v zaposlitvi napreduje (v nadaljnjem besedilu: invalid) (člen 3.)."

Zakon **zagotavlja invalidnim osebam zaposlitveno rehabilitacijo**, se pravi usposabljanje za delo ali poklic, ki jim ustreza (člen 4.). Za naš prispevek pa je bistven člen 5., ki **prepoveduje diskriminacijo pri zaposlovanju invalidov**. Podrobneje

koncepta diskriminacije sicer ne opisuje, besedilo pa je jedrnato in se glasi: "Prepovedana je neposredna in posredna diskriminacija pri zaposlovanju invalidov, v času trajanja zaposlitve in v zvezi s prenehanjem zaposlitve ter v postopkih po tem zakonu."

Okrogla miza: "Ženska, mati in poslovna ženska v sodobnem svetu" - Usposabljanje za aktivno sodelovanje in neodvisno življenje invalidov, Portorož, marec 2007 - iz leve proti desni: Marja Strojina, mag. Andrejka Fatur Videtič, preds. strok. sveta ZDIS, Drago Kolar, moderator okrogle mize, Zdenka Ornik, podpredsednica ZDIS

Namesto zaključka - Katere podatke je koristno poznati v borbi proti diskriminaciji?

Nedavno tega smo v Sloveniji dobili novost – zelo dobro in pregledno spletno stran, ki predstavlja skoraj vse o pojavu diskriminacije pod naslovom 'Proti diskriminaciji'. Na njej se lahko seznanimo podrobno o naši pravici do življenja brez diskriminacije ter do enakopravnega obravnavanja. Vsebina besedil na spletni strani spodbuja k učinkovitemu boju proti diskriminaciji, vendar omogoča tudi razpravljanje o prednostih in koristih raznolikosti ljudi. Spletna stran je nastala v okviru evropskega leta enakih možnosti za vse – pravični družbi naproti. Projekt je sofinancirala Evropska komisija in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Spletni

naslov je **Proti diskriminaciji:**

<http://www.protidiskriminaciji.si/>

Navajam še druge koristne podatke in naslove:

1. Urad za enake možnosti, Erjavčeva 15
splet: <http://www.uem.gov.si/>
2. Zagovornica načela enakosti: Tatjana Strojina, zagovornica načela enakosti, e-mail: zagovornica@gov.si
3. Varuhinja človekovih pravic: dr. Zdenka Čebašek-Travnik, e-mail: info@varuh-rs.si, spletna stran varuhinje: <http://www.varuh-rs.si/>
4. Vodič proti diskriminaciji - kaj pomeni; informativno gradivo; slovar; zloženke; filmi
5. <http://www.stop-discrimination.info/2763.0.html>

Marjan Kroflič

Uporabljeni Viri:

1. Ustava Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 33/91 in Ustavni zakon o spremembi 14. člena Ustave Republike Slovenije, Uradni list RS, št.69/2004
2. Kazenski zakonik, Uradni list RS, št. 95/2004
3. Zakon o delovnih razmerjih, Uradni list RS, št. 42-2006/2002 z dne 15.5.2002, stran 4075
4. Zakon o kolektivnih pogodbah, Uradni list RS, št. 43-1835/2006
5. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, Uradni list RS, št. 5-223/1991 in št. 59-3157/2007
6. Zakon o enakih možnostih žensk in moških, Uradni list RS, št. 59-2837/2002, stran 6104
7. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o uresničevanju načela enakega obravnavanja, Uradni list RS, št. 61-3299/2007 z dne 10.7.2007, stran 8542

MEDNARODNA ORGANIZACIJA FIMITIC

Namen mednarodnega dneva invalidov, ki ga obeležimo vsako leto 3. decembra, je spodbuditi razumevanje problematike invalidnosti ter pritegniti podporo za zagotovitev dostojanstva, pravic in dobrega počutja invalidnih oseb. Poleg tega si na ta način tudi prizadevamo, da bi okrepili zavest o prednostih, ki jih prinaša vključevanje invalidov v vse vidike političnega, družbenega, gospodarskega in kulturnega življenja. Tema mednarodnega dneva invalidov temelji na prizadevanjih, oblikovanih v okviru Svetovnega akcijskega programa za invalide, ki ga je leta 1982 sprejela Generalna skupščina Združenih narodov, katerih cilj je invalidom zagotoviti vse in enakopravne človekove pravice ter sodelovanje v družbi.

Organizacija FIMITIC, ki je bila ustanovljena leta 1953, se ima za „mednarodno nevladno zvezo za človekove pravice telesnih invalidov“. FIMITIC, katere delo temelji na načelih in strukturah, oblikovanih v okviru Standardnih pravil Organizacije Združenih narodov, si prizadeva za uveljavitev nove konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov, ki vključuje alternativne pristope za izboljšanje dejanske zagotovitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin za invalidne osebe.

Ta zveza se bori proti zmanjševanju socialnih pravic invalidov.

Tema letošnjega mednarodnega dneva invalidov je še posebej dobro izbrana, saj se je izoblikovala v času, ko smo priča globalizaciji gospodarstva in ko se zdi, da instrumentom socialne politike – kakršne utelešajo mednarodni delavski standardi – primanjkuje podpore oblasti, če že ne legitimnosti.

Odkar obstaja, je FIMITIC posvetila veliko časa in energije invalidom in zlasti njihovim zaposlitvenim možnostim.

Deluje na naslednjih področjih:

- za polnjenje vrzeli med globalnimi in nacionalnimi pobudami;
- dopolnitev ustvarjalnih enot na visoki ravni z inteligenco in ustvarjalnostjo navadnih ljudi;
- spodbujanje razprav in projektov, ki zadevajo dejanska politična in družbena vprašanja, namesto o abstraktnih modelih;

- prizadevanje za uskladitev in financiranje vseevropskih dejavnosti.

FIMITIC je s svojim delovnim programom, ki temelji na strokovnem delu in izkušnjah, poizvedovalnih raziskavah ter predstavljenih dogodkih, jasno pokazala, da so invalidi skupaj močnejši pri izgradnji socialne Evrope, kreptivi pomena izmenjave podatkov, pridobivanju izkušenj organizacij po vsej razširjeni Evropi, opozarjanju vlad na vprašanja človekovih pravic in enakih možnosti na področju zaposlovanja (člen 13), pri ustvarjanju „Evrope brez meja“, pri dokazovanju, kako koristno je vlaganje v invalide, in prepričevanju vlad, da sodelujoče organizacije potrebujejo za nadaljevanje svojega dela finančno podporo, pri čemer je bila FIMITIC ustanovljena kot „razširjevalka“ dobre prakse in gonilo pozitivnih sprememb.

Dejavnosti za izboljšanje socialnih, poklicnih in družbenih razmer potekajo v okviru programske mreže, ki si – ob upoštevanju različnih dogajanj v gospodarskih politikah in raznovrstnih sistemih socialnega varstva, ki se od države do države razlikujejo – prizadeva za razvoj v prihodnost usmerjene aktivne socialne politike v korist invalidov.

Preprosta opredelitev pojma socialnega varstva, ki bi jo bilo mogoče uporabiti za vse države, ne obstaja. Sistemi socialnega varstva, ki so odigrali bistveno vlogo pri premagovanju izključevanja, so pod velikim političnim in finančnim pritiskom, njihove strukture pa se

občutno spreminjajo, pri čemer ne smemo pozabiti niti na spreminjajočo se vlogo države.

FIMITIC pozorno spremlja rezultate opisanih smernic, ki jih opazujejo tudi njeni člani v posameznih državah. Pričakujemo, da bomo pridobili podatke, ki bodo vladam v pomoč pri spodbujanju delodajalcev k zaposlovanju invalidov, ter bodo hkrati pripomogli k oblikovanju smernic za uveljavitev dobre prakse na evropski ravni, k dognanju, kako bi lahko sodelovali s sindikati, da bodo ti lahko zastopali interese invalidnih delavcev, in opredelitvi posebnih dejavnosti, povezanih z zaposlovanjem delavcev invalidov, ki jih izvajajo sindikati (prilagoditve, problematika dostopa, promet itd.).

Marija Štiglic, častna predsednica FIMITIC

Želimo si, da v luči znatnih sprememb, ki smo jim priča, reševanje problematike invalidnosti ne bi ostalo le na ravni priložnostne odločitve, ampak da bi potekalo na podlagi verodostojno utemeljenih interesov družbe in skupnih načel, ki bi jih vsi sprejeli.

Treba je zbrati in široki javnosti predstaviti podatke, izkušnje in argumente, ki govorijo v prid trditvi, da pozornost, izdatki in čas, vloženi v reševanje problematike invalidnosti, niso niti zapravljanje denarja niti breme za tržno gospodarstvo, temveč donosna naložba, ki lahko bistveno pripomore k ohranjanju družbenega ravnovesja.

Pričakujemo povečanje ozaveščenosti, nov korak k doseganju dobrih rezultatov vpeljanih nacionalnih akcijskih načrtov, prenehanje izvajanja izjemno različnih praks in izgradnjo enotnejše politike za invalide v Evropi.

Koncept sodelovanja s slovensko člansko organizacijo, Zvezodelovnih invalidov Slovenije, ki temelji na toliko skupnih prepričanjih in zamislih, se je izkazal za zelo plodnega. S podporo skupnemu interesu so postale zadane naloge veliko enostavnejše.

Prispevki in izkušnje Zveze delovnih invalidov Slovenije so obrodili sadove tako na nacionalni kot tudi na mednarodni ravni. Veliko invalidov išče pomoč pri reševanju raznovrstnih težav na področjih dela, delovnega mesta ter okolja in skupnosti, kjer živijo, pri čemer se želijo učiti in včasih posnemati dosežke in izkušnje na mednarodni ravni kot del solidarnosti.

Zveza delovnih invalidov Slovenije je v mnogih letih svojega delovanja za invalide naredila že veliko. Razvila in začela je uresničevati številne programe, ki invalidnim osebam pomagajo pri zadovoljevanju njihovih potreb na področjih zdravstvenega varstva, permanentnega izobraževanja odraslih, zaposlovanja, življenjskih razmer in socialne varnosti – danes je pereča predvsem problematika, povezana z zadnjim

je pereča predvsem problematika, povezana z zadnjim področjem, saj število brezposelnih delavcev invalidov narašča.

Pooblaščen predstavniki Zveze so odločno nastopili predvsem za dosego spodaj navedenih ciljev (če omenimo le nekatere):

- uradno priznanje polnopravnega članstva ZDIS v FIMITIC 7. novembra 1992 v Oslu (Norveška);
- sodelovanje v strokovnih skupinah in izvršilnih telesih FIMITIC;
- dobro in plodno sodelovanje med ZDIS, FIMITIC in Inštitutom RS za rehabilitacijo, ko so skupaj organizirali simpozija „Socialna politika v Evropski uniji“ (1998) in „Pomembnost mednarodnega sodelovanja za invalidske organizacije ter možnosti za njihovo sodelovanje in izvajanje vpliva na institucije in organe Evropske unije“ (2000), ki sta potekala v Ljubljani;
- izboljšanje odnosov z javnostjo, pretoka informacij in publikacij (dokumenti Združenih narodov in Evropske unije na temo invalidnosti v slovenskem jeziku);
- vzpostavitev in vzdrževanje spletne strani FIMITIC ter napredek na področju elektronske tehnologije;
- gostiteljstvo sestankov upravnega odbora FIMITIC leta 1994, 2001 in 2005 v Ljubljani ter seminarja posebne komisije FIMITIC za ženske in invalidnost leta 1997 v Ankaranu;
- organizacija letnih dogodkov v sklopu mednarodnega dneva invalidov 3. decembra;
- dejavno sodelovanje na širitvenih seminarjih v sklopu Evropskega invalidskega foruma leta 1999 na Dunaju in v Helsinkih ter pri spremljevalnem projektnem delu;
- odgovorna vloga v okviru projektnega dela FIMITIC na temo zaposlitvenih možnosti, raziskave na področju stanja invalidske politike v državah članicah in objava konferenčne dokumentacije;
- zgledna in uspešna kampanja, ki so jo vodile organizacije invalidov v Sloveniji, za vključitev „invalidnosti“ v 14. člen slovenske ustave;

- sooblikovanje mnogih dokumentov o stališčih in izjav, kar zadeva vključevanje zveze FIMITIC v akcijski program za invalidnost na ravni Evropske unije;
- močna podpora med pripravljalno fazo obravnav zveze FIMITIC in pisnega posvetovalnega procesa za uveljavitev nove konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov.

Predstavnikom Zveze delovnih invalidov Slovenije s medzadevnim obdobjem priznavajo izjemno strokovno znanje in izkušnje, tako kar zadeva osebno zavzemanje za državljanske pravice invalidov ter prizadevanja za njihovo vključevanje v delovni proces, poklicno usposabljanje in družbo, kakor tudi, kar zadeva prizadevanja za izboljšanje družbeno-političnega področja v zakonodaji.

O tem pričajo rezultati različnih zasedanj in pisnih prispevkov, osebna posvetovanja med zadevnim obdobjem, predstavljanje stališč zveze FIMITIC ob številnih priložnostih in predstavitev dokumentov na mednarodni ravni.

Ob upoštevanju nenehnega dialoga, ki teži k prijateljskim odnosom med narodi in spodbujanju mednarodnega sodelovanja, je Zveza delovnih invalidov Slovenije močno podpirala uspešne razvojne procese za razrešitev problematike invalidnosti na družbeno-politični ravni.

Zahvaljujemo se vam za podporo. Čeprav je bilo v preteklosti že veliko doseženega, se je hkrati tudi pokazalo, koliko stvari je treba še postaviti. Zato uresničimo skupno vizijo: ustvarimo vključujočo družbo, ki bo temeljila na zagotavljanju zaposlitvenih možnosti, za vsakogar!

Marija-Lidija Štiglic
Častna predsednica

F I M I T I C – Mednarodna zveza telesnih invalidov

KONCEPTI DISKRIMINACIJE KOT DRUŽBENEGA POJAVA V MEDNARODNIH DOKUMENTIH

Diskriminacija kot družbeni pojav

Diskriminacija določenih posameznikov se vedno pojavi v primeru, ko nam nekatere njihove lastnosti niso všeč in jih zavračamo kot nezaželjene, in zato njihove nosilce tudi zapostavljamo. Vendar govorimo o diskriminaciji tudi v primeru, kadar nekoga 'favoriziramo' zaradi njegovih prijetnih pozitivnih lastnosti ali odlik. Slednja 'pozitivna' diskriminacija je v zahodnih demokracijah povsem zakonita in družbenosprejemljiva, medtem ko je 'negativna' diskriminacija družbeno nesprejemljiva in v splošnem nezakonita.

Kadar razpravljamo o diskriminaciji kot družbenem pojavu, mislimo na **nezakonito diskriminacijo**, ker je uperjena proti posamezniku ali proti skupini državljanov, ki jih ne obravnava enako, jih torej razlikuje z zapostavljanjem, in je s tem kršeno načelo enakosti kot temeljne človekove pravice. Kadar gre za neposredno in očitno zapostavljanje posameznikov ali družbenih skupin, govorimo o neposredni diskriminaciji. Prav zaradi načela enakosti in priznanih človekovih pravic po Splošni deklaraciji človekovih pravic, Ustavi in po ustrezni zakonodaji, so države dolžne ljudi obravnavati pred zakonom enako ne glede na njihove lastnosti kot so spol, starost, invalidnost itd.. Navedene in tudi druge lastnosti ali osebne okoliščine pa lahko v konkretnih družbenih razmerah postanejo 'diskriminatorna' osnova diskriminaciji, če se jih zaradi njih obravnava manj naklonjeno kot druge brez teh lastnosti v enakih okoliščinah. Slovenski pravopis opredeljuje pojem **diskriminacije kot zapostavljanje ljudi**. Vendar s sociološkega in tudi psihološkega vidika pomeni diskriminacija poleg zapostavljanja tudi **neenakost možnosti**,

zaničevanje, podcenjevanje in celo nadlegovanje posameznikov zaradi določenih lastnosti kot so npr. rasa, spol, invalidnost osebe itd.. Psihološka veda povezuje nastanek diskriminacije s predsodki, ki jih imamo ali pa jih ima javno mnenje o ljudeh z določenimi lastnostmi, do katerih smo strpni ali pa nestrpni. V pravni stroki je diskriminacija (zapostavljanje) definirana kot **priznavanje nekaterim posameznikom manjše ali večje pravice** (ugodnosti) kot nekaterim drugim v enakih situacijah.

Pojavne oblike diskriminacije

Pojavne oblike diskriminacije so različne, govorimo o **neposredni diskriminaciji** (odkriti, javnosti razvidni) ali pa o **posredni diskriminaciji** (v javnosti nevidni, torej zakriti, prikriti, tihi). Med najbolj znanimi primeri splošne diskriminacije so prav gotovo rasna diskriminacija, diskriminacija na osnovi spola, religije, starosti, invalidnosti itd. Diskriminacija ljudi na teh osnovah se javno izraža lahko npr. v opravljanju ljudi, v izogibanju srečevanju z njimi, v verbalnem ali celo fizičnem nasilju nad njimi. Še danes najdemo v mnogih državah, tudi v Sloveniji, razne sovražne skupine državljanov, ki svojo diskriminatorno nestrpnost do drugih kažejo javno kot je npr. sovražni govor, linč ulice.

Diskriminacija je izrazito negativen družbeni pojav takrat, kadar se povezuje z ekstremno izraženimi predsodki do določenih družbenih skupin kot so homoseksualci (homofobija), sovražstvo do tujcev (ksenofobija) ali sovražstvo do drugačnosti nekaterih družbenih skupin zaradi npr. njihove različne kulture (romska, islamska, ipd.). Iz preteklosti se spominjamo **ekstremnih diskriminatornih ravnanj družbenih gibanj** ali celo držav: Ku Klux Klan

in apartheid v Južni Afriki; neonacizem v Evropi, kjer se je diskriminacija v skrajni obliki izvajala kot genocid. Nedavno tega smo bili na Balkanu priča pogromom in celo etničnemu čiščenju zaradi diskriminacije na osnovi narodnosti in verske pripadnosti, govorimo o **diskriminacijski politiki** takih držav.

Vendar moramo omeniti tudi **antidiskriminacijska** družbena gibanja, ki se svetovno-nazorsko prepričano borijo za državljsanske/človekove pravice, za ukinitve smrtne kazni, za otrokove pravice, za pravice žensk, invalidov ipd. Ta gibanja države praviloma sprejemajo kot vrednoto, ker se borijo za uresničevanje načela enakosti, ga zagovarjajo in posledično sprejemajo ustrezno **antidiskriminacijsko politiko**, ki se odraža tudi v njihovi zakonodaji. S pozitivno zakonodajo uresničujejo s pozitivnimi rešitvami (npr. obvezna kvota zaposlenih invalidov) vključevanje vseh državljanov v družbena dogajanja in s tem zagotavljajo uresničevanje njihovih državljskih in človekovih pravic.

O načelu enakosti in enakega obravnavanja pred zakonom

Dr. Lovro Šturm, slovenski minister za pravosodje, je ustavnopravno ureditev načela enakosti in udejanjanje načela pravičnosti podrobno strokovno opisal v članku, ki je bil objavljen v Zborniku ZDIS 'Človekove pravice in invalidi – za 14. člen – od ideje do ustavne zakonodaje'. Avtor je zapisal, da je načelo enakosti eno od temeljnih ustavnih norm, kar pomeni pravico posameznika do zagotovitve enakosti tako pri postavljanju kot tudi pri uporabi prava (enakost v zakonu in enakost pred zakonom). V članku pravi, da pomeni načelo enakosti skupaj z načelom pravne države in z načelom socialne države udejanjanje pravičnosti v ustavi kot najvišjem veljavnem predpisu pozitivnega prava.

Formalno razumevanje **načela enakosti izhaja iz načela, da so vsi posamezniki v neki družbi enaki in jih je zato potrebno**

obravnavati enako. To pomeni, da se jih ne sme obravnavati na podlagi njihovih osebnih značilnosti kot je npr. invalidnost, zato je diskriminacija zaradi invalidnosti prepovedana. Vsebinsko razumevanje načela enakosti je večinoma vedno povezano s pravično udeležbo vseh posameznikov na pravičnem deležu družbenih dobrin in ugodnosti. To je včasih v družbi mogoče doseči le npr. z uvajanjem kvotnih sistemov – primer obvezna kvota zaposlovanja invalidnih delavcev na trgu dela. Sodobnejša interpretacija razume načelo enakosti kot **načelo enakih možnosti**, kar je kombinacija obeh prej navedenih razlag načela enakosti.

Splošna deklaracija človekovih pravic

Leto 2008 bodo zaznamovale jubilejne proslave, s katerimi bodo države članice OZN proslavile jubilejno šestdesetletnico Splošne deklaracije človekovih pravic, ki jo je sprejela Generalna skupščina OZN leta 1948. Ljudje se premalo zavedamo izrednega pomena te deklaracije za nadaljevanje procesa uveljavljanja načela enakosti in enakih pravic za vse nas. Bila je in je še vedno temeljni dokument, na podlagi katerega so Združeni narodi in Evropska unija pripravljali in sprejemali druge mednarodne dokumente o prepovedi diskriminacije. Deklaracija priznava vsem ljudem pravico do človeškega dostojanstva, enake in neodtujljive pravice, ki jih je dolžna vsaka država zavarovati s pomočjo prava. Deklaracija je prvi mednarodni pravni akt, ki je uveljavil splošen standard za področje človekovih pravic in države zavezal, da skladno s tem standardom sprejmejo tudi potrebne zaščitne ukrepe pred diskriminacijo svojih državljanov.

Zauvod v proslavljanje šestdesetletnice sprejetja deklaracije bo prav, da si osvežimo spomin o nekaterih določilih, ki so postala izhodišče vsem mednarodnim dokumentom in osnova evropskemu pravnemu redu. Bistvo človekovih pravic in načelo enakega obravnavanja izraža že člen 1., ki se glasi: "Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake

Vrednostni sistem besedila deklaracije je utemeljen na načelu enakosti, enakega obravnavanja ljudi, in v tem besedilu se uporablja pojem diskriminacije v naslednjem kontekstu: **"Vsi so enaki pred zakonom, vsi, brez diskriminacije, imajo pravico do enakega pravnega varstva. Vsi imajo pravico do enakega varstva pred sleherno diskriminacijo, ki bi kršila to Deklaracijo, kakor tudi pred vsakim ščuvanjem k takšni diskriminaciji."** Med tridesetimi členi sta najpomembnejša že navedena člena, za področje zaposlovanja invalidov pa je pomemben posebej 23. člen, ki vsem brez kakršnekoli diskriminacije zagotavlja pravico do dela in prosto izbiro zaposlitve ter celo pravične in zadovoljive delovne pogoje kakor tudi pravico do enakega plačila za enako delo in do varstva pred brezposelnostjo.

Evropska Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin

Evropska konvencija dograjuje sistem vrednot iz Splošne deklaracije človekovih pravic, na katero se tudi izrecno sklicuje v preambuli, in jih vnese v evropski pravni red. To je razvidno iz prepovedi diskriminacije v 14. členu Konvencije: **"Uživanje pravic in svoboščin, določenih s to Konvencijo je zagotovljeno vsem ljudem brez razlikovanja** glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnosti ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo, ali kakšne druge okoliščine." Novost ali razširitev Splošne deklaracije človekovih pravic je le dodano načelo 'pripadnost narodni manjšini'. Države članice Sveta Evrope so Konvencijo z dodatnimi protokoli začele podpisovati v Strasbourgu leta 1994, začela je veljati 1. novembra 1994. Besedilo členov Konvencije določa **pravice, prepovedi in svoboščine** državljanov v državah Evrope. Vsem zagotavlja pravico do življenja, svobode in varnosti, do poštenega sojenja, učinkovitega pravnega sredstva, do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja ter pravico do proke.

V protokolu h Konvenciji je posebej navedena pravica vseh ljudi do izobrazbe ter pravica do svobodnih volitev. Konvencija izrecno **prepoveduje diskriminacijo**, mučenje, suženjstvo in prisilno delo, zlorabo pravic. Med **svoboščinami**, ki jih zagotavlja konvencija, so svoboda mišljenja, vesti, svoboda govora ter zbiranja in združevanja. Spoštovanje obveznosti, ki so jih sprejele države pogodbenice s to Konvencijo in njenimi protokoli, zagotavlja stalno Evropsko sodišče za človekove pravice.

Spremenjena Evropska socialna listina

Zakon o ratifikaciji Evropske socialne listine (spremenjene) je Državni zbor sprejel marca 1999. Svet Evrope je skupaj s članicami podpisnicami te listine, želel doseči večjo enotnost med svojimi članicami glede varovanja in uresničevanja idealov in načel iz evropske skupne dediščine z namenom, da bi pospešili njihov **gospodarski in družbeni napredek vseh, zlasti z ohranjanjem in nadaljnjim uresničevanjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin**. Evropska socialna listina v I. delu konkretno navaja 31 pravic, ki jih v II. delu podrobneje obrazloži. Navajam le tiste pravice, ki se nanašajo na **zagotavljanje pravic** na področju dela in nekatere s področja socialne varnosti. To so pravica do dela, pravičnih pogojev dela, varnih in zdravih delovnih pogojev, pravičnega plačila, do organiziranja, do kolektivnega pogajanja, pravica do poklicnega usmerjanja in poklicnega usposabljanja, pravica do varstva zdravja, pravica do socialne varnosti, socialne in zdravstvene pomoči, pravica do storitev socialnovarstvenih služb, pravica družine do socialnega, pravnega in ekonomskega varstva, pravica do sodelovanja pri določanju in izboljševanju delovnih pogojev in delovnega okolja, pravica starejših oseb do socialnega varstva, pravica do varstva v primerih prenehanja zaposlitve, pravica delavcev do varstva njihovih zahtevkov v primeru plačilne nesposobnosti njihovega delodajalca, pravica do dostojanstva pri delu, pravica delavcev z družinskimi obveznostmi do enakih možnosti in enakega

obravnavanja, pravica predstavnikov delavcev do varstva v podjetju in ugodnosti, ki jim pripadajo, pravica do obveščanja in posvetovanja v postopkih kolektivnega odpuščanja, pravica do varstva pred revščino in socialno izključenostjo.

Posebej predstavljam 15. člen Listine, ki podrobno določa pravico invalidnih oseb do samostojnosti, vključevanja v družbo in sodelovanja v življenju. Takole se glasi: "Da bi **invalidnim osebam** ne glede na njihovo starost in naravo ter izvor njihove invalidnosti zagotavljale **učinkovito uresničevanje pravice do samostojnosti, vključevanja v družbo in sodelovanja v življenju skupnosti**, se pogodbenice zavezujejo, da zlasti:

1. ukrenejo vse potrebno, da invalidnim osebam zagotovijo svetovanje, izobraževanje in poklicno usposabljanje, kadar koli je mogoče, v okviru splošnih programov ali če to ni mogoče, s pomočjo javnih ali zasebnih posebnih služb.
  2. pospešujejo njihov dostop do zaposlitve s pomočjo vseh ukrepov ki spodbujajo delodajalce, da zaposlijo in obdržijo invalidne osebe zaposlene v običajnem delovnem okolju in prilagodijo delovne pogoje potrebam invalidov, ali če to zaradi invalidnosti ni mogoče, z urejanjem ali omogočanjem zaposlitve pod posebnim varstvom glede na stopnjo invalidnosti. V določenih primerih se lahko sprejmejo ukrepi za ustanovitev posebnih služb za zaposlovanje in pomoč.
  3. pospešujejo njihovo celovito vključevanje v družbo in sodelovanje v življenju skupnosti, zlasti z ukrepi, vključno s tehničnimi pripomočki, s pomočjo katerih premagujejo ovire v sporazumevanju in gibljivosti ter jim omogočajo dostop do prevoza, nastanitve, kulturnih dejavnosti in dejavnosti v prostem času."
- Pomembno pa je tudi določilo v dodatnem protokolu, ki pravi, da se različno obravnavanje,

ki temelji na objektivni in razumni utemeljitvi, se ne šteje za diskriminacijsko.

Konvencija OZN o pravicah invalidov in preповed diskriminacije

Generalna Skupščina Združenih narodov je Konvencijo o pravicah invalidov formalno sprejela že 16. decembra leta 2006, vendar je bila odprta za podpisovanje državam članicam šele 30. marca letos. Največjo vrednost ima konvencija za nas invalide zaradi tega, ker nam zagotavlja mednarodno priznan **standard človekovih pravic**. Že v preambuli konvencija navaja, da pomeni diskriminacija državljanov zaradi invalidnosti kršitev človekovega dostojanstva. In kako konvencija definira diskriminacijo zaradi invalidnosti? Neuradni prevod definicije iz člena dve konvencije se glasi:

"Diskriminacija invalidov je vsako namerno razlikovanje, izključevanje ali omejevanje zaradi njihove invalidnosti ali pa se je zaradi nje zmanjšalo ali izničilo enakopravno priznavanje, uživanje ali uveljavljanje vseh njihovih človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem, civilnem ali drugem področju. Vključuje vse oblike diskriminacije, tudi odklonitev primerne prilagoditve."

Oglejmo si še, v kakšen odnosu sta po konvenciji pojma 'diskriminacija' in 'enakost'. Po 5. členu pomeni 'enakost' vseh ljudi pred zakonom pogoj, da so vsi ljudje **brez razlikovanja (diskriminacije)** upravičeni do **enakega pravnega varstva** in ugodnosti, da je prepovedana **vsaka diskriminacija zaradi invalidnosti in daje invalidom zagotovljeno enako in učinkovito pravno varstvo pred vsakršnim razlikovanjem** na kakršni koli osnovi. Člen nalaga državam pogodbenicam, da za spodbujanje enakosti in odpravo razlikovanja sprejmejo pozitivne ukrepe, s katerimi bi zagotovili **primerne prilagoditve** delovnih mest invalidom. Zelo pomembno za invalide je tudi določilo člena, da se posebni ukrepi za pospeševanje ali doseganje dejanske

enakosti invalidov ne štejejo kot razlikovanje po določbah te konvencije (mišljeni so pozitivni ukrepi, pozitivna diskriminacija). V besedilu več členov eksplicitno prepoveduje diskriminacijo tudi na drugih področjih življenja npr. žensk, invalidov pri njihovem izobraževanju, zdravljenju, pri njihovem ustvarjanju doma in družine, v javnem življenju, invalidom tudi zagotavlja primeren življenjski standard in socialno zaščito brez diskriminacije.

Konvencija o pravicah invalidov bo začela veljati 30 dni po tem, ko jo bo ratificiralo 20 držav pogodbenic. Do 17. oktobra 2007 je konvencijo sicer podpisalo 117 držav pogodbenic, žal pa ratificiralo le sedem (med njimi Hrvaška in Madžarska), dodatni protokol je podpisalo 67 držav pogodbenic, ratificirale so ga le tri (med njimi Hrvaška in Madžarska).

Evropski pravni koncept diskriminacije

Dosedanja prizadevanja politikov in pravnikov v Evropski uniji in tudi Sloveniji kažejo, da je diskriminacija invalidov resen problem, saj so poznani številni empirični podatki o diskriminaciji, ki jo doživljajo. O tem priča tudi kampanja zbiranja milijona podpisov invalidov, Evropskega invalidskega foruma, s katero želi zbrati milijon podpisov, da bi Evropska unija učinkovito pravno zavarovala pravice invalidov s tako zakonodajo (posebno direktivo), ki bo prepovedala vse oblike njihove diskriminacije. Direktiva naj bi zagotovila polno vključenost vseh invalidov v družbo tako, da bi zavarovala pravice invalidov do enakega dostopa do izobraževanja in zaposlitve, zagotovila enako obravnavo in enako zaščito pred zakonom, pravico do socialne zaščite, zdravstvenega varstva in preskrbe ter pravice dostopa do javnega prevoza, javnih zgradb, infrastrukture, informacijsko/komunikacijskih tehnologij in storitev. V začetku oktobra letos je Evropski invalidski forum zbral v državah Evropske unije že 1,101.121 (8. oktober 2007) podpisov, 27. oktobra ob 17. uri pa celo že 1,235.029.

V pravni stroki Evropske unije uporabljajo izraz **diskriminacija** enotno v vseh primerih, kadar imajo posamezniki ali družbena skupina kot celota manjše ugodnosti in manjše pravice v primerjavi z drugimi v enakih situacijah.

Posamezniki ali družbene skupine so v svetu še vedno zapostavljeni, saj je odpravljanje diskriminacije zahteven proces. Če hočemo določene posameznike ali družbene skupine z zakoni zavarovati pred diskriminacijo, je potrebno predhodno zelo natančno opredeliti sam pojem diskriminacije in njene pojavne oblike.

Za zgled navajam **koncept diskriminacije na področju zaposlovanja** kot ga opredeljuje 2. člen znane evropske zaposlitvene direktive.

„1.V tej direktivi "načelo enakega obravnavanja" pomeni, da ne obstaja nikakršna neposredna ali posredna diskriminacija zaradi katerega od razlogov iz člena 1.

2. V smislu odstavka 1:

- se šteje, da gre za neposredno diskriminacijo, kadar je, je bila ali bi bila oseba obravnavana manj ugodno kakor neka druga v primerljivi situaciji zaradi katerega od razlogov iz člena 1;
- se šteje, da gre za posredno diskriminacijo, kadar je zaradi kakšne navidez nevtralne določbe, merila ali prakse neka oseba določene vere ali prepričanja, ki ima določeno invalidnost ali je določene starosti ali spolne usmerjenosti, v primerjavi z drugimi v slabšem položaju, razen če:
  - tako določbo, merilo ali prakso objektivno upravičuje legitimni cilj in je način uresničevanja tega cilja primeren in nujen; ali
  - mora delodajalec oziroma oseba ali organizacija, ki jo ta direktiva zavezuje, glede oseb z določeno invalidnostjo na podlagi nacionalne zakonodaje sprejeti ustrezne ukrepe v skladu z načeli iz člena 5, da odpravi podlago za prikrajšanost, ki jo povzroča taka določba, merilo ali praksa.

3. Nadlegovanje se šteje za obliko diskriminacije v smislu odstavka 1, kadar se manifestira nezaželeno ravnanje, povezano s katerim od motivov iz člena 1, katerega cilj ali posledica je kratenje dostojanstva osebe in ustvarjanje zastrašujočega, sovražnega, poniževalnega, sramotilnega ali žaljivega okolja. V tem kontekstu je koncept nadlegovanja mogoče opredeliti v skladu z nacionalno zakonodajo in prakso držav članic.
4. Navodilo, naj se neka oseba diskriminira zaradi katerega od razlogov iz člena 1, se šteje za diskriminacijo v smislu odstavka 1.
5. Ta direktiva ne vpliva na ukrepe, izhajajoče iz nacionalne zakonodaje, ki so v demokratični družbi nujni zaradi javne varnosti, vzdrževanja javnega reda in preprečevanja kaznivih dejanj, za zaščito zdravja ter varstvo pravic in svoboščin drugih."

Iz navedenega besedila je razvidno, da **diskriminacija državljanov vsebinsko dejansko pomeni neenako (torej pristransko!) obravnavanje državljanov!** Zaradi ukoreninjenih družbenih predsodkov se jim dogajajo v življenju krivice zaradi kratenja njihovih pravic in svoboščin. Invalidi pri tem niso izvzeti in so diskriminirani dejansko prav zaradi svoje invalidnosti. To pomeni, da so bili zapostavljeni in posledično obravnavani manj ugodno (neenako, pristransko) v enakih ali podobnih situacijah kot neinvalidne osebe (neposredna diskriminacija), ali bili obravnavani le na videz nevtralnno v enakih ali podobnih situacijah ali pogojih kot pa druge osebe (posredna diskriminacija). Za diskriminatorno lahko smatramo tudi vsako ravnanje, ki pomeni nadlegovanje invalidne osebe, žalitev njegovega dostojanstva in je ponižujoče, sramotilno, žaljivo ali celo sovražno.

Namesto zaključka dobra novica

V Berlinu je bila 11. junija letos neformalna

ministrska konferenca držav Evropske unije G-27, na katero so povabili tudi predsednika Evropskega invalidskega foruma Yanisa Vardakastanisa. Predsednik je ob tej priliki na tiskovni konferenci dejal, da mora Evropska skupnost prevzeti vodilno vlogo pri uveljavljanju prepovedi diskriminacije invalidov in sprejeti potrebne ukrepe pri uresničevanju Konvencije OZN o pravicah invalidov za njihovo vključevanje v družbo.

V Svetu Evrope so z novo evropsko pogodbo, za katero so se dogovorili na ministrski ravni v Lizboni na Portugalskem, zelo zadovoljni. Nova evropska pogodba namreč v šestem členu omogoča, **da se bo lahko Evropska unija kot celota pridružila evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic**, kar bo veliko prispevalo k varovanju človekovih pravic v Evropi. Z dogovorjenimi rešitvami iz pogodbe se bodo morale strinjati tako Evropska unija kakor tudi vse države članice Sveta Evrope. Pogodbo bodo formalno podpisali še letos decembra, začela pa bo veljati, ko jo bodo države tudi ratificirale.

Marjan Kroflič

Uporabljeni Viri:

1. Splošna deklaracija človekovih pravic, Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov, 10. december 1948, št. 217 A (III)
2. Evropska Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Uradni list RS, št. 7-41/1994
3. Konvencijo Združenih narodov o pravicah invalidov, Generalna Skupščina OZN, 16. december 2006, neurani prevod besedila
4. Zakon o ratifikaciji Evropske socialne listine (spremenjene), Uradni list RS, št. 7/1999
5. Direktiva o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (The Employment Equality Directive, 2000/78/EC)

OKREPITEV MREŽE AKTIVOV DELOVNIH INVALIDOV

Aktiv delovnih invalidov je v okviru društva invalidov prostovoljno organizirana skupina invalidov, ki združuje, vključuje in povezuje zaposlene in brezposelne delovne invalide.

Žal v večini primerov aktivni v podjetjih niso preživeli tranzicije. Redki, ki pa so ostali, igrajo pomembno vlogo v medčloveških odnosih med delodajalci in zaposlenimi invalidi.

Spodbujanje okrepitve mreže aktivov delovnih invalidov v okviru društev invalidov je med pomembnimi nalogami Zveze delovnih invalidov Slovenije, saj s tem omogočamo izvajanje skupnih projektov za usposabljanje in izobraževanje; razvoj novih oblik aktiviranja brezposelnih delovnih invalidov; zagotavljanje novih neformalnih oblik izobraževanja in usposabljanja v sodelovanju s partnerskimi institucijami na lokalni ravni na podežlju in v lokalnih skupnostih; usposobitev kadra pri uporabi komunikacijske in informacijske tehnologije; zagotovitev stalne oblike pozitivne promocije v javnih medijih; zagotavljanje brezplačnega dostopa do informacij na internetu; zagotavljanje koordinacije obstoječih aktivnosti med partnerji na nacionalni in območni ravni; omogočanje prenosa dobrih praks v smislu spodbujanja opolnomočenja invalidov; spodbujanje invalidnih žensk za prevzemanje vodstvenih in upravljavskih funkcij v samih aktivih, društvih invalidov in na delovnih mestih; odkrivanje in odprava vseh ovir, ki preprečujejo enakopravno vključevanje invalidnih žensk.

Oblikovanje aktivov delovnih invalidov pri društvih invalidov se sklada s profilom Zveze delovnih invalidov Slovenije in sovпада s statusom reprezentativne invalidske organizacije za delovne invalide, ki nam ga je podelilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Trenutno deluje pri društvih invalidov 26 aktivov, nekateri pa so v zaključni fazi

oblikovanja.

In kaj počnejo aktivni? Nudijo prvo pomoč invalidu ob izgubi zaposlitve; informirajo o zakonih; nudijo pravno pomoč; povezujejo invalide; organizirajo aktivnosti za preprečevanje stresa na delovnem mestu in preprečevanje diskriminacije invalidov; skrbijo za pravice invalidov na delovnem mestu; sodelujejo s sindikati in svetom delavcev; sodelujejo z upravo podjetja; nudijo izobraževanje preko Zveze delovnih invalidov Slovenije; vodijo evidenco delovnih invalidov na območju delovanja DI; sodelujejo s kadrovskimi službami v podjetjih; sodelujejo pri reševanju invalidske problematike z Zavodom za zaposlovanje; organizirajo seminarje oz. izobraževanja; pomagajo pri uveljavljanju pravic članov.

Usposabljanje "Okrepitev mreže aktivov delovnih invalidov", Šmarješke Toplice, december 2007

Pri vključevanju invalidov na trg dela je potrebno upoštevati, da se razlikujejo glede na izobrazbo, izkušnje in pričakovanja od ostalih iskalcev zaposlitve.

Invalidi naletijo na ovire, ko iščejo delo in ga skušajo obdržati – npr. dostopnost prevoznih

sredstev, fizični dostop do zgradb in delovnih pripomočkov ter dostop do strokovnega izpopolnjevanja, do tehnologij, ki invalidom olajšajo sodelovanje na delovnem mestu in v širši družbi.

Še vedno pa so velik problem negativna stališča, ker so mnogi ljudje pozorni samo na invalidnost, človeka pa ne vidijo in ne dojemajo,

da invalidi lahko dajo in tudi zares dajejo pozitiven prispevek k našemu gospodarstvu in naši družbi.

Aktiv skupaj z društvom invalidov odigrava pomembno vlogo in s svojim delovanjem blaži posledice gospodarskih, kadrovskih in organizacijskih težav, s katerimi se soočajo invalidi.

mag.Tanja Hočevar

.....

PROJEKT "OBČINA PO MERI INVALIDOV" V LETU 2007

Projekt "Občina po meri invalidov", katerega cilj je uresničevanje Standardnih pravil o izenačevanju možnosti invalidov v lokalni skupnosti, se je nadaljeval tudi v letošnjem letu z objavo razpisa za podelitev listine "Občina po meri invalidov" za leto 2007.

V zvezi z razpisom je projektni svet ZDIS dne 23.1.2007 v poslovnih prostorih ZDIS izvedel informativni sestanek za potencialne kandidatke za pridobitev listine "Občina po meri invalidov" za leto 2007, ki se ga je udeležilo kar 34 predstavnikov društev in občin. Namen informativnega sestanka je bil vse prisotne dodatno informirati o cilju in zasnovi projekta ter razjasniti vprašanja, s katerimi so se v preteklosti v izvajanju projekta srečevali tako kandidati v projektu, izvajalci in projektni svet. Na sestanku sta se skozi razpravo oblikovala dva predloga, ki sta bila realizirana, in sicer:

- da ZDIS o projektu "Občina po meri invalidov" informira vse tiste nacionalne invalidske zveze, katerih občinska ali medobčinska društva invalidov pokrivajo občine, ki so se vključile v izvajanje projekta in pridobitev listine "Občina po meri invalidov".

- da ZDIS o projektu ponovno informira Skupnost občin Slovenije in Združenje občin Slovenije ter Službo Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

Na razpis za podelitev listine "Občina po meri invalidov" za leto 2007 so do roka prispele štiri prijave.

Projektni svet je pregledal in obravnaval vsako prijavo posebej skladno z razpisom in Pravilnikom ZDIS o podelitev listine "Občina po meri invalidov". Tri prijave niso izpolnjevale osnovnih razpisnih pogojev za vključitev v projekt. Predsednik ZDIS je omenjenim občinam izrazil priznanje za dosedanja prizadevanja,

ki kažejo na pripravljenost vstopanja v dolgoročno gibanje, kjer so enake možnosti in enakopravna obravnava posameznika vrednote, ki omogočajo sobivanje in kakovost življenja vseh občanov ter jih povabil, da se prijavijo na naslednji razpis ZDIS za podelitev listine "Občina po meri invalidov".

Iz svečane podelitve listine "Občina po meri invalidov", Občina Radlje ob Dravi, december 2007, od leve proti desni: Alan Bukovnik, župan občine Radlje ob Dravi, Kristjan Helbl, predsednik MDI Drava in Drago Novak, predsednik ZDIS

Ena prijava je vsebovala vso potrebno dokumentacijo skladno z razpisom ZDIS in Pravilnikom ZDIS, zato je projektni svet ugotovil, da Občina Radlje ob Dravi izpolnjuje osnovne razpisne pogoje za vključitev v projekt in uvrstitev med kandidatke za podelitev listine "Občina po meri invalidov" za leto 2007. V skladu s 5. točko Pravilnika o podelitvi listine "Občina po meri invalidov" so Zveza delovnih invalidov Slovenije, Medobčinsko društvo invalidov "Drava" Radlje ob Dravi in Občina Radlje ob Dravi sklenili Dogovor o vključitvi Občine Radlje ob Dravi v izvajanje projekta za pridobitev listine "Občina po meri invalidov" za leto 2007. Projektni svet je čez celo leto 2007 spremljal uresničevanje akcijskega

načrta v Občini Radlje ob Dravi. Dne 2.7.2007 je prisostvoval tudi na 2. seji Sveta za invalide Občine Radlje ob Dravi, kjer se je seznanil s konkretiziranimi nalogami iz akcijskega načrta.

Na podlagi pregledane dokumentacije in opravljenih neposrednih razgovorov in ogleda Občine Radlje ob Dravi je projektni svet sprejel naslednje ugotovitve:

1. V občini so bile izvedene temeljite priprave za vključitev v projekt; in sicer: 1.12.2006 je bila organizirana okrogla miza »Občina prijazna invalidom«, na kateri so tako prisotni invalidi kot strokovnjaki temeljito analizirali položaj invalidov v občini in sprejeli zaključke;

2. Skupna delovna skupina je na osnovi razprave in zaključkov pripravila predlog akcijskega načrta za neodvisno življenje invalidov v Občini Radlje ob Dravi za obdobje 2007 – 2010, ki je bil obravnavan in sprejet na občinskem svetu 26.2.2007. Akcijski načrt opredeljuje ključne naloge tega obdobja:

- zagotavljanje pogojev za vključevanje invalidov v procese odločanja
- razvoj podpornega okolja
- odpravljanje ovir, ki onemogočajo ali otežujejo neodvisno življenje invalidov;
- obveščanje in ozaveščanje občanov.

3. Občinski svet je imenoval Svet za invalide, ki ga sestavljajo strokovnjaki in predstavniki vseh invalidskih organizacij, ki delujejo na območju občine. Podpredsednik sveta je invalid. Svet je prevzel aktivnosti na področju koordinacije in izvedbe akcijskega programa. Pri tem je zelo uspešen, saj se je redno sestajal in sprotno ugotavljal uresničevanje akcijskega programa. Po potrebi se je v aktivnosti na tem področju vključeval tudi župan in tako konkretno prispeval k uresničevanju akcijskega programa.

4. Medobčinsko društvo invalidov "Drava" je realiziralo pomembno pobudo za

meddruštveno koordinacijo invalidskih organizacij, ki naj v bodoče še bolj prispeva k povezovanju, koordinaciji dela in odgovornosti vseh društev za uresničevanje akcijskega programa in upoštevanju raznovrstnih posebnih potreb posameznih skupin invalidov.

5. Ustanovljen je bil aktiv delovnih invalidov kot oblika sodelovanja zaposlenih invalidov v zaščito njihovega položaja v delovnem procesu.

6. V podporno okolje so ob javnih službah, zlasti socialnega varstva in zdravstva, vključene s svojimi programi invalidske organizacije, pa tudi humanitarne organizacije, ki se odzivajo na specifične, pa tudi individualne potrebe posameznih invalidov. Le te finančno podpira Občina Radlje ob Dravi.

7. Razvilo se je zgledno sodelovanje z območno enoto Zavoda za zaposlovanje v Velenju, ki je opravil analize stanja v zvezi z zaposlitvijo invalidov. Zavod je organiziral »zaposlitveni sejem«, na katerem sta sodelovali dve invalidski podjetji in okroglo mizo za delodajalce »Kako zagotoviti kadre?«.

8. Dragocen dokument uresničevanja akcijskega programa je »Poročilo Osnovne šole Radlje ob Dravi« o prisotnosti invalidske problematike v kurikulumu šole, ki kaže ozaveščenost šole v zvezi z integracijo otrok s posebnimi potrebami v življenje šole in skrb za sodelavce z invalidnostjo. Šola se v polni meri zaveda svoje odgovornosti!

9. Aktivnosti obveščanja in ozaveščanja občanov, pa tudi invalidov, potekajo po različnih kanalih. Pomembno vlogo imajo sredstva javnega obveščanja, pa tudi akcije kot je »Pedagoška akcija, ki ozavešča mlade, učence in dijake, da spoznavajo življenje invalidov, njihove posebne potrebe in tako razvijajo pozitiven odnos do oseb z invalidnostjo.

10. Posebna pozornost je bila posvečena

zagotavljanju dostopnosti posameznih institucij, pa tudi opremljenosti institucij, da bi lahko služile ljudem s posebnimi potrebami, tako na primer pridobitev računalniške opreme za slepe in slabovidne.

Upravni odbor je zato sprejel sklep, da se Občini Radlje ob Dravi podeli listina "Občina po meri invalidov" za leto 2007. Občina Radlje ob Dravi je tako šesta občina z nazivom "Občina po meri invalidov" za občinami Ajdovščina (2003), Velenje (2004), Trbovlje, Radovljica (2005) in Hrastnik (2006).

Projekt "Občina po meri invalidov" je postal

.....

eden pomembnejših in zahtevnejših projektov, ki občino kot lokalno samoupravno skupnost spodbuja in uveljavi tako, da se na svoj način odziva na potrebe in interese vseh občanov, torej tudi tistih s tako imenovanimi posebnimi potrebami; ki v skrbi za čimbolj kvalitetno skupno življenje upošteva različnost njihovih potreb in možnosti; ki povezuje dejavnost in odgovornost različnih javnih služb v občini in ki daje civilni družbi možnost, da uveljavi svojo vlogo in aktivira svoje člane, torej tudi invalide.

Tatjana Bečaj

zdis